

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

מרן **יואל טייטלבוים** זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

סעודה שלישית פרשת

שמות תשי"ג

דרוש התעוררות מוסר לימי השוכבי"ם

ראה ראיתי את עני עמי ואת צעקתם שמעתי וגו' כי ידעתי את מקאביו

- כי ידעתי את מקאביו: השי"ת רואה הצער שבלב ישראל לתקן מעשיו
- אין מגלין לצדיק מה שנוגע לבחירתו • מעם ששימושה כל מכה ד' שבועות
- כשנמצאים בתוך השפלות אין מבינים עד היכן הדברים מגיעים • לפי ערך
- השפלות כן יהיה גודל "ההתרוממות" בעת הגאולה • בדור האחרון דרים בני
- ישראל בארצות המקולקלים ביותר לתכלית בירור הניצוצות • גודל הנסיונות
- של עתה עוד יזכור הקב"ה לטובה •

(דרוש זה עדיין לא נדפס בספרי רבינו בלשון הקודש)

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשע"ט לפ"ק

יצא לאור ע"י
מערכת לשון קדשו
מאנטריאל קאנאדא
1-514-585-3040
קונטרס 84

לשמיעת הדברות קודש:

072-3333419 (בארץ ישראל) **1-718-298-4641**

(פון אייראפע 3333419-72-972+)

צו הערן די תורה ס"ג שמות תשי"ג

דרוקט: # → 113 → 2 → 16 (דרוקט אלע נומערן אינאיינעם)

גאנץ קלאר (45 מינוט)
☆☆☆☆

• וְהָם יֵעָלוּ לְזָכְרוֹן •

הרב החסיד, אהוב על הבריות, גבאי צדקה לטובת עניי ארץ ישראל ולומדי תורה בעיר ה' שמה

מוה"ר משה אפרים בן מוה"ר אריה ז"ל הערשקאוויטש

אשר דבק עצמו בתורת רביה"ק זי"ע - וזכה להדפיס חידושי תורתו בארץ ישראל
נפטר כ"ד טבת תשע"ד

•

האי גברא רבה, אשר זכה וזיכה את הרבים, לגדור גדר ולעמוד בפרץ, להרבות קדושה בעולם

הרה"צ ר' שאול יצחק ראבינאוויטש ז"ל - אב"ד משכנות הרועים קרית יואל

בן כ"ק רבי רפאל חיים יחיאל שליט"א - אדמו"ר ממשכנות הרועים

אשר מדי שבוע בשבוע במעודה שלישית היה דולה ומשקה מספרי רביה"ק זי"ע בטוב מעם ודעת
נפטר ביום א' דחנוכה תשע"ט

תנצב"ה

• ברכת מזל טוב •

הר"ר פנחס שמעי' שווימער הי"ו

לרגל איירוסו בתו תחי' • עב"ג החתן לייבוש נ"י בן הר"ר יוחנן גרין הי"ו

•

הר"ר שמעון משה טירנויער הי"ו

לרגל נישואי בנו החתן אלי' דוד נ"י • עב"ג בת הר"ר ישעי' טייטלבוים הי"ו

זכות לימוד התורה דרבים וזכות רביה"ק זי"ע יגן עליהם, שזיווגם יעלה יפה,
ויזכו להעמיד דורות ישרים ומבורכים, על דרך ישראל סבא, לעטרת תפארת אבותם.

KolSatmar.com

א

קושיית ודיוקים בפרשת ראה ראיתי

[כתיב במראה הסנה] (ג, ח-ז):

וַיֹּאמֶר ה', הֲשֵׁם יִתְּבָרַךְ הָאֵל גִּעְזָאגֵט, רָאָה רְאִיתִי אִיךְ הָאֵב גִּעְזֵעַן, אֶת עֲנִי עֲמִי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם, דָּאָס אָרִימְקִיט, דָּאָס שְׁפִלוּת, פֿון אִידן אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם. וְאֶת צִעְקָתָם זִיעֵר גִּעְשֵׁרִי שְׁמַעְתִּי מִפִּי נִגְשִׁי, כִּי יִדְעֵתִי אֶת מִכְאֲבִי, וְיִיל אִיךְ וְיִיס דִּי וְיִיטֶאָג. וְאִרְדַּ לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם, וְלִהְיוֹתָ מִן הָאָרֶץ הַזֹּאת, אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה, אֶל אֶרֶץ זָבֶת חֶלֶב וְדָבֶשׁ.

ב

קושיא א

להבין כפל הלשון ראה ראיתי

(א) וואָס איז דאָס טאָפֿלט לשון "ראה ראיתי", ס'איז גענוג געווען ווען ער זאָגט [בלויז] "רְאִיתִי".

ג

קושיא ב

במדרש: ראה ראיתי שתי ראיות, מתן תורה וחטא העגל, משא"כ משה ראה רק ראייה אחת של מתן תורה דער מדרש זאָגט* [בישוב קושיא א, דהכוונה] רָאָה רְאִיתִי 'שתי' ראיות, [אמר הקב"ה למשה] אתה ראית [ראייה אחת], את מתן תורה, ואני ראיתי שתי ראיות, רָאָה [זה] מתן תורה, רְאִיתִי זה חטא העגל. דער בורא עולם האָט געזאָגט אִיךְ הָאֵב גִּעְזֵעַן בִּידֵע, מתן תורה און דאָס עגל. [וכדמסיים] כִּי יִדְעֵתִי אֶת מִכְאֲבִי, מה שעתיד 'להכאיבני' במדבר מיט'ן חטא העגל, [און] פונדעסטוועגן וְאִרְדַּ לְהַצִּילוֹ [כי שְׁמַעְתִּי אֶת צִעְקָתָם].

ד

למאי נפקא מינה הודיע הקב"ה למשה מה שרואה מחטא העגל

(ב) לכאורה ברויך מען דאָךְ דאָס צו פאַרשטיין, למאי נפקא מינא האָט ער דאָס דערציילט פאַר משה רבינו, דער בורא עולם האָט [אים] געזאָגט אִיךְ הָאֵב גִּעְזֵעַן דעם חטא העגל, [שוין יעצט] 'אָנהייב' ווען ער האָט אים געשיקט אויסלייזן אידן.

ה

קושיא ג

ראייה שניה מן העגל איך יתישב בלשון הכתוב ראיתי את עני עמי "אשר במצרים"

(ג) און דערנאָך, וויאָזוי שטעלט זיך דאָס עפעס אַריין אין [לשון הפסוק] רָאָה רְאִיתִי אֶת עֲנִי עֲמִי "אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם", [מה שעתידים להכאיב "במדבר"].

* בשמות רבה (ג, ב): כשהיו ישראל במצרים ראה הקב"ה מה שעתידין לעשות, הדא הוא דכתיב וַיֹּאמֶר ה' רָאָה רְאִיתִי, "רְאִיתִי" לא נאמר אלא "רָאָה רְאִיתִי". אמר לו הקב"ה, משה, אתה רואה ראייה אחת ואני רואה שתי ראיות, אתה רואה אותן באין לסיני ומקבלין תורת, ואני רואה אותן מקבלין תורת זו רָאָה, רְאִיתִי זו ראיית מעשה העגל שנאמר (שמות לב, ט) "רְאִיתִי" אֶת הָעָם הַזֶּה וְכר'. אף על פי כן איני דנס לפי המעשים העתידין לעשות, אלא לפי הענין דהשתא. כי שמעתי את צעקתם, 'אף על פי' שידעתי מכאובי שעתידים לעשות, הוי רָאָה רְאִיתִי. - מהו כִּי יִדְעֵתִי אֶת מִכְאֲבִי, יודע אני כמה עתידים 'להכאיבני' במדבר, כמה דתימא (תהלים עח, מ) כִּמָּה יִמְרוּהוּ בַּמִּדְבָּר יַעֲצִיבוּהוּ בִּישִׁימוֹן, 'ואף על פי כן' איני נמנע מלזאָלם.

1

קושיא ד

וכן מה שהמדרש מסיים בפירוש "כי" ידעתי את מכאביו, ידעתי מה שעתיד להכאיבני במדבר, ואף על פי כן שמעתי את צעקתם. צ"ב איך יתפרש כן בלשון הכתוב, דחיבת "כי" הוא 'נתינת טעם' על השמועה, ולא להיפך בלשון "אף על פי"

ד) [וכן בהסיפא] פי ידעתי את מכאביו, שטעלט זיך דאך אויכעט נישט [אריין דער פירוש המדרש] אין לשון [הכתוב, דמשמע] "כי" [ידעתי] "ווייל" איך האב געוואוסט, און דער מדרש זאגט "אף על פי" שעתידי להכאיבני. ער [הפסוק] זאגט דאך פארקערט וְאֵת צַעֲקָתָם שִׁמְעָתִי "כי" ידעתי את מכאביו, דאס [מה שעתידי להכאיבני במדבר] איז דאך נישט קיין 'נתינת טעם' [על שמיעת הצעקה, דנימא] 'איבערדעם' האט מען געהערט צעקתם ווייל, ס'איז עתיד להכאיבני.

2

קושיא ה

אם משה ראה גם עתידות, למה לא הראו לו גם עתידות חטא העגל

ה) און דערנאך, פארוואס משה רבינו, אז ער האט געזען דאס עתידות, פארוואס האט ער נאר געזען "מתן תורה" און דאס "עגל" האט ער נישט געזען, אז ער האט געזען דאס עתידות. פארוואס האט ער דאס יא געזען און דאס האט ער שוין נישט געזען, [כמו שאמר הקב"ה] אתה רואה מתן תורה [ולא חטא העגל].

ווען דאס העט גיווען געווען 'פאראיבער' [בעבר, שהיה דיבור זה] 'נאך' מתן תורה [וקודם חטא העגל], העט מען געקענט זאגן דו זעסט נאר דעס וואס ס'איז שוין 'געווען', אבער דעס וואס ס'איז 'עתידות' איז [נאך] הקדוש ברוך הוא יודע עתידות. אבער דא זענען דאך ביידע געווען 'עתידות', ס'זענען דאך קיינער נאכנישט 'געווען', [און] זיי האבן דאך נאך געהאט א "בחירה" סיי אויף מתן תורה און סיי אויפ'ן חטא העגל, פארוואס האט ער געזאגט פאר משה רבינו, האסט דאס יא געזען און דאס נישט. דאס 'עגל' [לראות] פריער, האט ער עס נישט געזען, און דאס יא.

ח

קושיא ו

להבין כפל הלשון להצילו מיד מצרים, ולהעלותו מן הארץ ההוא, ששניהם הם ענין אחד

ו) וְאֵרַד לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם, וְלִהְיוֹתוֹ מִן הָאָרֶץ הַהוּא, אַל אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה. וואס איז דער [נתור לשון] להצילו מיד מצרים "ולהעלותו מן הארץ ההוא", דאס טאפלט לשון, ס'איז גענוג 'איינס', ווען ער זאגט "וארד להצילו" מיד מצרים" אל ארץ טובה ורחבה, [ומיותר אומרו] "ולהעלותו מן הארץ ההוא", דמובן כן ממילא.

אדער ווען ער זאגט "וארד להעלותו" מיד מצרים" אל ארץ טובה ורחבה, איך וועל זיי 'ארויסטראגן' פון דארט, זענען זיי דאך ממילא 'ניצול' פון זיי, איז מען דאך ממילא ניצול, וואס איז דער "להצילו", דאס טאפלטע לשון [להצילו וגו', ולהעלותו וגו'].

ט

קושיא ז

בפירוש הכתוב וְהָאֵת בְּיָמֵינוּ שְׁלֹחַתֶּיךָ בְּהוֹצִיאָהּ גו' תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה, רבו בו הפירושים

ווען משה רבינו האט געזאגט (ג, יא) מִי אֲנִכִּי כִּי אֶלְךָ אֶל פְּרָעָה וְנִכִּי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם², [און] דער בורא כל עולמים האט [אים] געזאגט (שם, יב) כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ,

² פירש רש"י וז"ל: מִי אֲנִכִּי. מה 'אני' חשוב לדבר עם המלכים: וְנִכִּי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. ואף אם חשוב אני, מה זכר 'ישראל' שתעשה להם נס ואוציאם ממצרים:

וְזֶה לָךְ הָאוֹת כִּי אֲנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאָךְ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה.¹

[ופירש רש"י בפשט השני], דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט, אַז דו וועסט מצליח זיין 'בשליחותי' [להוציאם ממצרים], דעס וועט זיין אַן "אות" – אַזוי טייטשט דאָךְ רש"י – אַז דו וועסט מצליח זיין מיט 'דעם' [עם קבלת התורה] אויך, [אַז] בְּהוֹצִיאָךְ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם "תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה".

פשטות משמעות הכתוב הוא דהסיפא הוא אות על הרישא, והיינו דקבלת התורה הוא "אות" על שליחות משה להוציאם ממצרים. אבל על זה קשה דהיכן מצינו ענין כואת, ליתן אות מן העתיד על ההווה [אמנם לפי משמעות מובן הפשוט של לשון הכתוב, משמע לפרש להיפוך, כי "וזה לך האות" על "כי אנכי שלחתיך" ביציאת מצרים, מה "שתעבדון את האלקים על ההר הזה", והיינו כי קבלת התורה הוא אות על כי אנכי שלחתיך].

ז) [אבל רש"י ושאר מפרשים לא רצו לפרש כן, ווייל ס'איז דאָךְ אַ הפלא ופלא, פרעגן שוין אַלע מפרשים, וואו געפינט מען דאָס [ליתן אות על דבר ההווה מן דבר שיהיה לעתיד]. "בפשטות" [משמעות הכתוב] איז דאָךְ דער פשט, "וְזֶה לָךְ הָאוֹת כִּי אֲנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ" [ומהו האות, מה שיהיה] "בְּהוֹצִיאָךְ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה", ווייל ער האָט געפרעגט מי אָנכי כִּי אֶלְךָ וגו', און דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ [ותצליח בשליחותי, ולכן אמר לו וזה לך האות] דעס איז אַ "צייכן" [כי אנכי שלחתיך], וואָרן בְּהוֹצִיאָךְ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה. [ולפי זה] גיט ער אים אַן אות [על ההווה] פון דעם וואָס עס 'וועט' הערשט זיין [בעתיד]. ס'ברויך זיין אַ ביאור [על זה] ווי גיט מען אויף 'דעם' אַן אות, ווי גיט מען אַן אות פון אַ זאך וואָס ס'וועט זיין 'שפעטער'.

יא

ומה שכתב רש"י (בפשט השני) לבאר הכתוב לאידך גיסא, דהרישא הוא אות על הסיפא, והיינו שהצלחת משה בשליחותו להוציאם ממצרים, הוא "אות" על מותן תורה. על זה ג"כ קשה, דמתן תורה מאן דכר שמה בכאן לבקש אות על זה, ולמה בכלל צריך אות על זה, ועוד דלפי זה נמצא דמשמעות לשון הכתוב הוא דחוק [ולכן] רש"י זאָגט טאַקע 'פאַרקערט', אַז 'דעם' [דבר ההווה שהוא יציאת מצרים] וועט אַן "אות" זיין אויף 'יענעם' [על העתיד שהוא קבלת התורה].²

¹ ופירש רש"י זו"ל: וַיֹּאמֶר כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ. השיבו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, שאמרת מי אָנכי כִּי אֶלְךָ אֶל פְּרָעָה, לא שלך היא כי אם משלי, כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ. וְזֶה הִמְרָאָה אֲשֶׁר רָאִיתָ בְּסֵנָה לָךְ הָאוֹת כִּי אֲנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ וְתִצְלִיחַ בְּשִׁלְחוֹתַי, וכדאי אני להציל, כאשר ראית הסנה עושה שליחותי ואיננו אוֹכֵל, כך תלך בשליחותי ואינך נִיוֹק. וששאלת "מה זכות יש לישראל שִׁיִּצְאוּ מִמִּצְרַיִם", דבר גדול יש לי על הוצאה זו [כי בְּהוֹצִיאָךְ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה], שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה לסוף ג' חדשים שִׁיִּצְאוּ מִמִּצְרַיִם.

דבר אחר, כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ. וְזֶה שתצליח בשליחותך לָךְ הָאוֹת על הבטחה אחרת שאני מבטיחך, שכשתוציאם ממצרים תַּעֲבֹדוּן אוֹתִי עַל הָהָר הַזֶּה, שתקבלו התורה עליו, והיא הזכות העומדת לישראל. ודוגמת לשון זה מצינו (ישעי' לו, ל) וְזֶה לָךְ הָאוֹת אֲכֹל הַשֶּׁנֶּה סְפִית וגו' ומפלת סנחריב תהיה לך לאות על הבטחה אחרת, שארצכם חריבה מפירות ואני אֶכְרֶךְ הַסְּפִיחִים:

² כן מפרש רש"י בפשט השני. וגם בפשט הראשון מפרש רש"י באופן שלא נצטרך לפרש כמשמעות מובן הפשוט של הכתוב, כדי שלא יוקשה כאמור, דאיך אפשר שקבלת התורה שבעתיד יהיה אות על יציאת מצרים שקדמה לה. (וכן בשאר כל המפרשים רבו הפירושים שטרחו לפרש בזה הפסוק, והכל מטעם זה שלא להצטרך לפרש כמשמעות. ויש גם שכתבו לפרש באופן שיהיה כמשמעות הכתוב, דהכוונה שבקלת התורה נתאמת נביאות משה ושהוא שליח ה', עיי' דעת זקנים לבעלי התוספות, וברמב"ם הל' יסודי התורה פ"ח ה"ב).

[אבל גם לפירוש רש"י, עדיין יוקשה:]

[א] [דקבלת התורה] מאן דכר שמיה [בכאן], האט ער דען געבעטן אן אות [על מתן תורה], האט ער דען 'געשמועסט' פון דעם.

[ב] און וואָס 'ברויך' מען דען אן אות אויף דעם בַּהֲצִיאָךְ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם "תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה".

[ג] אויסערדעם איז זייער 'שווער' דער פסוק [לפשט השני]^ה.

יב

וכן מה שכתב רש"י (כפשט הראשון) דבהוציאך וגו' הוא תשובה על שאלת משה "באיזה זכות", על זה גם כן קשה דאם כן אינו מובן המשך וקישור הכתוב מרישא לסיפא [והיל"ל "ובהוציאך", כיון שמשם הוא ענין חרש]

[ולכן משום אלו הדוחקים כתב רש"י גם פשט הראשון].

רש"י וויל זאָגן [כפשט הראשון], אַז אין דעם "זכות" פון מתן תורה [יוציא את בני ישראל ממצרים, והוא תשובה על שאלת משה "באיזה זכות"].

[ד] [אבל גם פירוש זה קשה, דאם כן] איז עס ווידער נישט "מקושר" [בהוציאך וגו'] מיט דעם "וזה לך האות" [כי וזה לך האות קאי על מראה הסנה והוא תשובה על שאלת מי אנכי, ובהוציאך וגו' מתחיל ענין חדש שהוא תשובה על שאלת מה זכו ישראל לזה].

יג

[ועל כן נראה לבאר הכתוב לדרכינו כפי מובן הפשוט, דהסיפא הוא אות על הרישא, והיינו דקבלת התורה הוא "אות" על שליחות משה להוציא את ישראל ממצרים. ובאופן שיתיישב הקושיא מה שנדחקו המפרשים בזה, דהאיך אפשר ליתן אות מן העתיד על ההווה].

יד

קושיא ח

להבין יתור אומרו אַת עָנִי עָמִי "אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם", והלא ידוע שהיו שם, ולמה הוצרך לסימן זה

[גם יש לדקדק עוד] אויף דעם ענין וואָס ס'שטייט רָאָה רָאִיתִי, רָאָה רָאִיתִי אַת עָנִי עָמִי "אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם" וְאֵת צִעְקָתָם וגו'.

ח) לכאורה [קשה] ווי מ'פרעגט דאָךְ די קשיא [על אומרו] את עני "עמי אשר במצרים", וואָס דארף ער זאָגן אַ סימן [על "עמי" שהיו "במצרים"]? מ'ווייסט דאָךְ [שהיו שם]. האָט דען, איז דען געווען ערגעץ אַנדערש 'אידן' - עָמִי - און נישט אין מצרים?, וואָס דארף ער זאָגן אַת עָנִי עָמִי "אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם".

טו

קושיא ט

קושיית האור החיים הק': היה לו לומר ואת "צעקתם מפני נוגשיו" שמעתי, ולמה אמר ואת צעקתם "שמעתי מפני נוגשיו" (ט) וְאֵת צִעְקָתָם שָׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נֹגְשָׁיו. וואָס איז דער "שמעתי" מפני נוגשיו. ער העט געדארפט צו זאָגן ואת "צעקתם מפני נוגשיו" שמעתי, וואָס איז דער "שמעתי" מפני נוגשיו", [כי הלא הנוגשים הם סיבת 'צעקתם' ולא סיבת שמיעת ה'], אַזוי ווי זיי שטעלן זיך שוין [דערויף], ער שטעלט זיך שוין דער אור החיים הקדוש.

^ה דאם כן לשון הכתוב מהופך (ועיין במשכיל לדוד). ועוד דלפי זה אינו מובן כל כך כוונת הלשון "כי אנכי שלחתיך", וכמו שרש"י הוצרך להוסיף על זה "ותצליח בשליחותי" וכו'.

^י ועיין משכיל לדוד דמהאי טעמא כתב רש"י גם פשט השני, דלפשט הראשון איכא דוחקא, דהול"ל "ובהוציאך" אֶת הָעָם (עם ו' המוסיף), הואיל והוא דיבור בפני עצמו ותשובה לשאלתו השנית דמה זכו ישראל.

טז

ישוב הקושיות

עם דברי התעוררות לימי השוכבי"ם

ובתוכו גם מענין הנסיונות והצרות שבגלות זה, ובפרט לאחרונה 'בשנות הזעם'

(עד סוף הדרוש)

נראה לבאר לדרכינו כפל לשון הכתוב "ראה ראיתי" (בכמה אופנים), על פי דרך המדרש שמפרש דהכוונה על "שתי ראיות" דאס ענין דערפון, וואָס דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט [ראה ראיתי וגו'], קודם על פי פשוט פשוט אין פסוק [לבאר כפל הלשון] (קושיא א), לויט די מדרשים [דהכפל] ראה ראיתי [מורה על] שתי ראיות, לויט ווין דער מדרש זאָגט שתי ראיות, צוויי ראיות האָט דער בורא כל עולמים געזען.

יז

בפרשת שמות מתחיל ימי השוכבי"ם שקורין בהם מענין גלות וגאולת מצרים, ומסוגלים הם לחיותן החטא והעלאת הניצה"ק דאס ענין דערפון.

פון דער וואָך אָן, פרשת שמות, זענען די טעג פון "בירור הניצוצות", וואָס מ'ליינט די פרשיות פון גלות מצרים, [וואָס] דאָס איז געווען דער 'תכלית' [של גלות מצרים], דער "בירור הניצוצות".

איבערדעם זענען די טעג, זענען די ימי השוכבי"ם, זענען אייביג [=בכל שנה] מסוגל אויפן [תיקון] חטא הידוע, [דער תיקון פון] די אַלע עונות פונעם גלות [ששפלות הגלות הוא סיבת עון זה, און] פון די אַלע עונות וואָס ס'ברענגט דאָס גלות [שעון זה הוא סיבת אריכות הגלות], און [העון זה] עס 'פאַרשטעלט דעם וועג' פון 'עבדות השם באַמַת'.

יח

גודל הנסיונות בענין זה יותר מכלל התורה

ווי דער אמת, אידן וואָס זיי גייען אין דרך התורה, [אין] 'ווי ווייט מעגליך' גיט ער זיך אַכט פון 'עבירות חמורות'. נאָר בעונותינו הרבים, 'דאָרטן' אין דעם חטא הידוע 'ווערט מען געכאַפט' כמה מהם, אפילו פון די וואָס זיי גייען אין דרך התורה. דאָס הייבט זיך אָן נאָך איידער מ'קומט לכלל דעת, און דאָס פירט אַריין [ווייטער], אַז מ'האָט נישט דאָס התבוננות.

יט

חומר הדברים בזה יותר מכלל התורה

מ'זעט עד היכן הדברים מגיעים [בחומר הענין], חכמינו ז"ל האָבן אויף דעם מחמיר געווען, מ'געפינט נישט אויף קיין שום ענין [חומר כזה], סיי אין דברי חכמינו ז"ל, ווי די גמרא זאָגט [אז ענדערש] תבקע כריסו [וימות, משיפגום בעון זה], מ'ברויך האָבן

¹ דרוש זה של ס"ג שמות תשי"ג, הוא התורה הקדומה ביותר שיש לנו על רעקאָרדינג מדברי רבינו "בסעודה שלישית". ואז היה עדיין קרוב לשנות הזעם שנגמרה המלחמה בשמונה שנים לפני זה בשנת תש"ה, ועדיין היו השרידים ופליטי חרב שבורים ורצוצים מהחבלי משיח שעברו עליהם.

ואכן רואין בתורה זו שרבינו מזכיר כמה פעמים מענין הצרות שעברו על ישראל בשנות הזעם [וגם הצרות שבשנים שלאחר המלחמה], יותר מבתורות שבשנים המאוחרות [שגם אז היה מזכיר מזה אבל לא כל כך].

ורבינו חזיקם בדברי התעוררות לתשובה שישבו אל ה' ויתחזקו לבם באמונת השי"ת להחזיק מעמד בתוך גלי הנסיונות ולהאמין כי עמקו מחשבתיו יתפרך שמו, והכל הוא לטובתנו, ושלאחר הגאולה שלימה יבינו למפרע גודל הצורך והתועלת כמה שעבר עלינו באותן הזמנים.

"מסירת נפש" ממש [שלא לבא לידי זה], אַזוי שטייט אין די גמרא נדה דף י"ז (ע"ב), און [סיי] אין ספרים הקדושים [געפינט מען] דעם חומר הענין.

כ

הקדמה לשוב קושיא א (באופן א ואופן ג)

בגלות מצרים היו גם כן נסיונות גדולים בענין זה, והיו ישראל בעוני ושפלות, ועל זה אמר הקב"ה ראה ראיתי את 'עני' עמי אשר במצרים

דאָס איז געווען [די נסיונות אויך] ווען אידן זענען געווען אין מצרים [להתגבר נגד ההרהורים (כדלקמן ד"ה אבער)].

[דהגם] זיי זענען גאָר געווען גדורים בעריות, ווי ס'זעט אויס אַז 'לכלל מעשה' זענען זיי נישט געקומען צו קיין עון [של עריות, ושל תערובות עם המצריים].

זיי זענען דאָך געווען אַלע גדורים בעריות (שמו"ר א, כח), סיי פון עריות, און נאָך מער רבותא איז, [כי] אפילו פון איסור נדה [נזהרו], ווי ס'שטייט אין זוהר הקדוש (ח"ב ג:), [כאָטשיג] זיי זענען נאָך גאָרנישט מַצוה געווען דערויף [קודם מתן תורה]^ה.

אַזוי ווייט איז געווען די 'קדושה' פון אידן, אַז ס'איז אין גַם אַחַד [בכל הכלל ישראל שנכשל בעריות, או בת אל נכר, או נדה].

זיי זענען טאַקע משוקע געווען אין מ"ט שערי טומאה, [און] אין 'עבודה זרה', און זיי האָבן נאָכנישט געהאַט קיין "תורה", מ'האַט זיך נישט געהאַט נאָך פון 'וואָס' צו "לערנען", מ'האַט זיך נישט געהאַט מיט 'וואָס' 'אַנצוכאַפן', וואָס ס'זאָל "מגיין" זיין, זיי זענען אָבער "דאָך" נזהר געווען.

אַבער אף על פי כן, מידי עבירה יצאנו מידי הרהור לא יצאנו (שבת סד.).

[ועל זה אמר הכתוב ויאמר ה' ראה ראיתי], דער בורא כל עולמים האָט געזען [את 'עני' עמי אשר במצרים], אַזוי ווי ס'איז טאַקע געווען דעמאָלטס אין מצרים [שבני ישראל היו בעוני ובשפלות המצב].

כא

הגם שבמצרים לא היה השפלות גדול כל כך כמו היום, כי היה להם נביאים אמתיים וצדיקים גמורים, ועוד היה עמם מדורו של יעקב אבינו

[הגם] ס'איז נישט געווען [אַזוי ווייט ווי 'היינט'], מ'איז נישט אַזוי משוקע געווען אַזוי ווי אין 'די' דורות. [שהרי במצרים היה] אַזעלכע 'ענינים גבוהים' וואָס ס'איז נאָך געווען צווישן אידן, וואָס מ'האַט נישט אין 'די' דורות.

עקסטערדעם איז נאָך געווען "נביאים אמיתיים", לא פסקה נבואה, די גאַנצע צייט וואָס מ'איז געווען אין מצרים איז געווען לא פסקה נבואה מישראל.

[כי בתחלת בואם, היה עמם] יעקב אבינו מיט די הייליגע שבטים.

נאָכדעם איז געווען אהרן הכהן, און עמרם, מיט משה רבינו.

ווי די גמרא (סוטה יב.) רעכנט דאָן אויס [אַז] אפילו יוכבד האָט נביאות געזאָגט,

און מרִים 'הַנְּבִיאָה' (בשלה טו, כ). ס'איז געווען נביאים 'כסדר'.

און דאָס שבת לוי זענען געווען "צדיקים גמורים".

^ה על איסור עריות כבר נצטוו אז, כי הוא אחד מן השבע מצוות בני נח. אבל על איסור נדה לא נצטוו עדיין, כי הוא מן המצוות שנתחדשו לבני ישראל בקבלת התורה.

ס'איז נאָך געווען אין דור "מדורו של יעקב אבינו" איז נאָך געווען ביז צום סוף אין מצרים, ס'האָט זיך נאָך פאַרוואַרפן [יחידים]^ט. וואָרן יעקב אבינו איז נישט נסתלק געוואָרן ווילאָנג ער האָט נישט געזען ששים רבוא אידן [מבני בניו]. [און] ביז צו די לעצטע פ"ו שנה [קודם יציאת מצרים]^ז איז דאָך נאָך געווען פון די שבעים נפש". און סרח בת אשר האָט דאָך גאָר מאריך ימים געווען ביז מ'איז אַרויס געגאַנגען פון מצרים.

כב

ואף שגם אז היו ישראל בשפלות המצב, ולא היה להם כוחות להגאל, מ"מ היה מעלתם גדולה מאוד נגד היום אָבער על כל פנים [היו גם שם בשפלות המצב. והגם כן] 'אפילו' ווי נידעריג מ'איז געווען, [ווי] ס'שטייט דאָך מ'העט גיווען געווען אַריינגעפאַלן חלילה [בשער הני שבטומאה] ווען מ'איז נאָך איין רגע [במצרים] (עיין מגלה עמוקות פרשת וארא, ועוד). און ס'איז נישט געווען קיין 'זכותים'. [וכפירש"י (ג, יא) על שאלת משה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים, ששאל] 'באיזה זכות' זאָל מען אויסלייזן אידן?^ב (כדחובא לעיל בהערה ב). 'פונדעסטוועגן' איז מען דאָך געווען 'נאָך זייער הויפן דעמאָלטס' אויך, [כלפי דורות אלו].

כג

אמנם עכ"פ גם במצרים היו ישראל "בשפלות ובעוני", כלפי שמוא, וכלפי איך שצדיקים אמתיים מכינים על הדור, ועל זה נאמר ראה ראיתי את 'עני' עמי אָבער אף על פי כן, האָט עס 'דאָך' געהייסן א "שפלות". כלפי שמוא, [וכלפין אַזוי ווי 'צדיקים אמיתיים' האָבן אָנגעקוקט דאָס דור, האָט עס אויך געהייסן אַ גרויס "שפלות". איבערדעם ראה ראייתי, דער בורא כל עולמים האָט געזען אַת 'עני' עמי אָשר בַּמִּצְרַיִם, ושפלות מצבם].

כד

ישוב קושיא א (באופן א)

בני ישראל עצמם, אף שצעקו לה' מתוך עָנִים, לא ראו והבינו עד היכן מגיע גודל שפלותם, אבל הקב"ה ראה וידע מכאובם אף מה שהם לא ידעו נאָר וואָס'זשע דען, [אידן] אַליין, די וואָס זענען 'דערינען' [בתוך השפלות], ווען מ'איז משוקע אין די שערי טומאה, זעט מען נישט וואו מ'האַלט, מ'איז נישט קיין מבין אויף זיך. וכמבואר במדרש שזה פירוש הפסוק כי "ידעתי" את מַכְאָבִיו, אבל הם אינם יודעים [ווי] כ'האָב אַמאָל געזען, דאָכט זיך מיר אין אַ מדרש^ג, טייטשט ער פי ידעתי את מַכְאָבִיו, [ווייל] אין בשר המת מרגיש באיזמל^ד, 'אַליין' שפירט מען נישט, דער בורא

^ט ואפילו מהע' נפש שירדו עם יעקב עדיין היתה קיימת סרח בת אשר. וכן שאול בן הכנענית בנו של שמעון, שהיה שלומיאל בן צורישי וזמרי בן סלוא. וכן אפרים בנו של יוסף היה קיים עד סמוך ליציאת מצרים, וכמבואר בדברי הימים (א, 1 זכ) שהתאבל על מיתת הבני אפרים כשהרגום אנשי גת בפלשתים (ל' שנה קודם יציאת מצרים).

^ז שאז מת לוי שהוא האחרון מן השבטים שהאריך ימים על כולם (עיין רש"י וארא ו, טז). ואז התחיל קושי השעבוד, שלכן קרא עמרם שם בתו "מרים" על שם וימררו את חייהם (שמו"ר כו, א).

^א ואפילו מן השבטים הקדושים היה "לוי" חי עד אז.

^ב והתירוץ היה דהוא בזכות מתן תורה 'דלעתיד'. אבל 'בהווה' לא היה להם זכותים המספיקים להגאל.

כל עולמים האָט געזאָגט כּי "יִדְעָתִי" אַתּ מַכְאֲבִי, "נֶאֱרָא אִיךְ" ווייס [ולא הם, שאני יודע]
אפילו דעס וואָס 'זיי' ווייסן נישט, זיי 'שפירן' נישט.

כה

וועל זע מורה כּפּל לשון רָאָה רָאִיתִי, עַל שְׁתֵּי רֵאוֹת. אחת מזה שראו אף ישראל, והשנית מזה שהם לא ראו
לפי זה קומט אויס, אַז דער בורא כל עולמים האָט געזען נאָך מער וויפיל 'זיי'
האָבן געזען.

ס'איז [טאַקע] געווען אַתּ צַעֲקָתָם, [ונדכתיב לעיל] וַתַּעַל שְׁוַעְתָּם אֶל הָאֱלֹקִים (ב, כג),
אידן האָבן טאַקע געשריגן, וַיֵּאָנְחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעֻקוּ (שם). אָבער [לא ידען]
דאָס 'גרויסע שפלות' פון די שערי טומאה, און [אַז] ווען נישט די גרויסע נסים און
מ'נעמט אַרויס פון די גרויסע כוחות [הטומאה] העט מען חלילה גיווען 'פאַרפאַלן'
געוואָרן, העט חס ושלום געווען חלילה וחלילה אַ 'כליה' חס ושלום.

איבערדעם האָבן 'זיי' אַליין נישט געזען וויאַזוי מ'האַלט, 'נֶאֱרָא' דער בורא כל
עולמים האָט געזען דעס וואָס 'זיי' האָבן נישט געזען. [וועל זע נאמר] רָאָה רָאִיתִי [שתי]
ראיות, אחת מזה שראו ישראל, והשנית אף מה שהם לא ראו והרגישו^ט, ולכן] זאָגט דער מדרש
(הנזכר באות כד) כּי "יִדְעָתִי" אַתּ מַכְאֲבִי [אבל הם לא ידעו, וכדרך שאין בשר המת מרגיש באיזמל].

כו

היוצא מזה לענין מצב דורינו:

והקדמה לשוב קושיא א (באופן ב)

במשך דורות הגלות, אף שידעו והרגישו שפלות גדול וצרות הרבה,

מ"מ לא ידעו מה שהיה צריך עוד לעבור על ישראל בעתיד

אַזוי ווי מ'זעט אין 'די' דורות, וויאַזוי מ'ריקט זיך, אַזוי ווי מ'זעט אין די לעצטע
יָאָרן.

שוין זייער לאַנג וואָס ס'האָט זיך אָנגעהויבן דאָס "שפלות", און מ'האָט
געוואוסט, מ'האָט געזען בעווייניגן הרבים דאָס שפלות 'התורה' און דאָס שפלות
'הקדושה', און די גרויסע 'צרות' מיט די אַלע 'גזירות' וואָס ס'איז געווען [במשך דורות
הגלות], אַלעס וואָס ס'איז אַלץ געווען אויף אידן. מ'האָט עס געזען, מ'האָט 'געזען'
די גרויסע צרות.

אָבער אויף וואָס ס'איז אַלץ 'נאָכגעקומען' [שפעטער], דאָס האָט מען זיך נישט
גירעכט [=געראַכט], דעס האָט קיינער נישט געוואוסט. ס'האָט זיך קיינער נישט
'אויסגעמאַלן' אַז מ'וועט אָנקומען צו אַזא מצב, צו דעם מצב וואָס מ'איז היינט,
וואָס מ'האָט 'מיטגעמאַכט' [בשנות הזעם, און] וויאַזוי מען זעט אויס 'היינט'.

ווי דער מדרש זאָגט אין בשר המת מרגיש באיזמל, נֶאֱרָא דער בורא עולם כּי
"יִדְעָתִי" אַתּ מַכְאֲבִי.

^ט כן הוא בפסיקתא זוטרותא (הנקרא מדרש לקח טוב, בפרשתן) וז"ל: כּי יִדְעָתִי אַתּ מַכְאֲבִי. לפי שאין בשר המת מרגיש באיזמל, אבל אני ידעתי את מכאוביו, והם עצמן אינם מרגישין.

^י בגמרא שבת (יג:): אין בשר המת מרגיש באיזמל. איני, והאמר רב יצחק קשה רימה למת כמחט בבשר החי, שנאמר (איוב יב, כב) אַךְ בְּשָׂרָו עָלָיו יִכָּאֵב וְנִפְשׁוֹ עָלָיו תִּתְאַבֵּל. אימא, אין בשר המת 'שכחי' מרגיש באיזמל. [ופירש'': בשר הגדל באדם החי מחמת מכה או מחמת כויה, אינו מרגיש באיזמל כשחותכין אותו].

^{יט} והוא כעין דרך המדרש בפירוש רָאָה רָאִיתִי, שהקב"ה אמר למשה רבינו אתה רואה ראייה אחת ואני רואה שתי ראיות [ובזה יובן סגנון דברי רבינו לעיל באות טז. וכן הוא לאופן חב' והג' דלהלן].

איין באשעפער ווייסט די מכאובי ישראל, ווי נידעריג און ווי שפּל מ'איז [עתה], און די אַלע יאָרן וואָס ס'איז געווען [בשנות הזעם]. מ'געפינט עס גאַרנישט [בספרים שיגידו זאת מראש], מ'האָט עס גאַרנישט מגלה געווען.

ס'שטייט 'גענוג, נעבעך' בעווננו הרבים אויף דעם שפלות ישראל, אָבער דאָך, 'אַזוי בפרוטרוט' האָט מען זיך נישט 'אויסגעמאַלן'.

[און] אַזוי ווי מ'זעט נאָך היינט אויך, בארבע פינות העולם. קאָן מען דען אויסרעכענען, - דעם ביסל אידן וואָס זענען נאָך דאָ, מעט מזער, - אוי דעם "שפלות" [שלהם] הן בגשמיות, הן ברוחניות נאָך מער, ס'איז נאָכנישט קיין דמיון.

מ'איז גענוג שפּל בגשמיות. נאָר די 'גרויסע ירידה' וואָס ס'איז "בגשמיות", הייבט זיך נאָכנישט אָן 'אַחד מני אֱלֹהִים' פון דער 'גרויסער ירידה' פונעם "מצב הרוחני", וויאָזוי מ'זעט אויס בעווננו הרבים. מ'האָט זיך נישט וואו צו קערן און וואו צו ווענדן, ווי מ'זעט אויס, מ'זעט דאָ דעם שפלות.

ווי דער אמת, וואָס מ'האָט מיטגעמאַכט [בשנות הזעם, איז אַזוינס] וואָס מ'האָט זיך גאַרנישט גירעכט, מ'האָט זיך גאַרנישט געקענט 'אויסמאַלן' אַז ס'קען אַזוינס זיין, וואָס מ'האָט שוין מיטגעמאַכט, און מ'מאַכט נאָך היינט אויך מיט, אידן בארבע כנפות הארץ".

ס'איז נאָך דאָ אַביסל אידן וואָס ס'דאַכט זיך מ'איז אַביסל פריי, מ'זאָל זיך באַרעכענען וויאָזוי ס'האַלט [דער מצב] מיט אידן איבעראַל, אחינו בני ישראל הנפוצים בכל מקום שהם, וויאָזוי ס'זעט אויס.

מ'זעט דאָך וואָס ס'איז געשען מיט אידן [בעבר], און קיינער ווייסט נישט 'נאָך וואָס פאַר אַן איבערגאַנג' ס'איז נאָך [דאָ לעבן בעתיד].

דער באשעפער זאָל העלפן ס'זאָל נישט זיין [מער קיין 'איבערגאַנג'].

ס'זאָל שוין נישט פאַרקומען [אַזוינס] צווישן אידן.

מ'זאָל מיר זוכה זיין די ישועה "מתוך נחת ושמחה".

^{טו} פירוש: בפרטי פרטים (להגיד אף פרטים הקטנים), והוא מלשון הגמרא (בכורות ה.).

^י בימים ההם לאחר כלות המלחמה נפלה גורלם של כמה מדינות של מזרח אייראפע להיות תחת מסך הברזל של ממשלת הקאמוניסט ברוסלאַנד, והיו שם הרבה מישאל בצהר גדולה.

ובמיוחד היה באותו זמן עת צרה גדולה ליעקב במדינת רוסלאַנד עצמה, שהיתה אז תחת ממשלת הצר הצורר סטאַלין ימ"ש, והוא עשה בלבול כאילו רופאים יהודים הרגו כמה אנשי השלטון, וגזר עליהם גזירות קשות הן בגשמיות והן ברוחניות, והיה מתכוון להוציא גזירת המן להשמיד להרוג ולאבד חס ושלום את כל היהודים שתחת ממשלתו רח"ל. והיו שם רבבות אלפי ישראל בסכנה גדולה. ולאור זה יובן הרבה לשונות מרבנו בתורה זו.

וכן בשאר שבתות במשך חודשי החורף בשנת תשי"ג היה רבינו מרעיש בדברי תורתו ובתפלותיו, במילין לצד עילאה בבכיות עצומות לעורר רחמים על אחינו בני ישראל שבאותן מקומות, וכן כלפי ישראל עורר הרבה לתשובה ותפלה ותיקון המעשים. וביותר הרעיש בזה בס"ג יתרו תשי"ג (בביהמ"ד קהל חרדים שבאיסט סייד מאנהעטן, נדפס בלשון הקודש בדברות קודש לשוברים כרך א), וכן בס"ג משפטים שקלים תשי"ג (נדפס שם), בקול חוצב עד אין לשער, וממש הרעיש עולמות בשתי שבתות אלו לעורר רחמים למעלה שכבר די סבלנו חבלי משיח ושלא נסכול עוד יותר.

וכן בפרשת זכור תשי"ג הרחיק הדיבור מענין חבלי משיח וביאר בזה ענין שאול המלך עם אגג. עד שברוב רחמי השי"ת נעשה הנס בעצם יום הפורים, שהיתה מפלתו של אותו רשע שר"י עד שלאחר כמה ימים מת, ועי"ז נתבטל הגזירה, וליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר, כן יאבדו כל אויביך ה' ואוהביו צאצא השמש בגבורותו.

כז

ישוב קושיא א (באופן ב)

וכן במצרים אף שצעקו לה' על ההזח, לא ידעו מה שעתיד עוד לעבור עליהם

איבערדעם ווען אידן זענען געווען אין מצרים, זיי האָבן נאָר געשריגן ווייל מ'האָט זיי 'וויי געטון' [בעבודה קשה], מ'האָט זיי 'נוגש' געווען, [וכמו שנאמר] וַיִּאָּנְחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה. אָבער דעם מצב השפל וואָס ס'וואַרט [נאָך] אויף אידן, וואָס זיי האָבן דאָ [נאָך] געוואָלט טון פֿאַר אידן, די מצריים^ח, [און] טאַקע ביים ים, מ'האָט נישט געהאָט קיין שום עצה ווען נישט 'קריעת ים סוף' ממש, דעס איז געווען אַ "ישועה" וואָס מ'האָט זיך נישט גירעכט, מ'האָט זיך נישט אויסגעמאַלן אויף דעם, און אויף אַזאַ "צרה" האָט מען זיך אויך נישט אויסגעמאַלן, [כי היו אז בצרה גדולה עד כדי כך שרצו לחזור לשעבוד מצרים], מ'האָט געשריגן גאָר הַמִּבְלִי אֵין קִבְרִים בְּמִצְרַיִם (בשלח יד, יא).

אַזוי איז דעמאָלטס געווען דער מצב פון אידן אין מצרים, מ'האָט גאָרנישט געוואוסט [וואָס ס'דאַרף נאָך נאָכקומען].

כח

ועל זה גם כן נאמר ראה ראיתי בכפל לשון, שאני רואה אף הצרות 'דלעתיד' מה שהם אינם רואים

דער בורא כל עולמים האָט אָבער געזאָגט ראה ראיתי [שתי ראיות], דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט, איך זעה דעם מצב, דעס וואָס "זיי" ווייסן [וזהו "ראה"], 'איך' ווייס אָבער נאָך מער וויפיל אידן ווייסן [וזהו "ראיתי"], דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט "ראה ראיתי", איבערדעם ווי זיי זאָגן [במדרש] ס'איז געווען "צוויי ראיות".

כט

ישוב קושיא א (באופן ג), וקושיא ח

עקסטערדעם איז "ראה ראיתי" אַת עֲנִי עָמִי "אַשֶׁר בְּמִצְרַיִם". דאָס איז אויכעט אַ טאַפֿלטע ראייה.

ל

במשך הדורות במצרים נעשו משוקעים במ"ט שערי טומאה ובהמדות של מצרים, וזה לקחו עמם אף כשכבר לא היו במצרים, ורק בדרך נס הוציאם הקב"ה גם מזה, ע"י השפעת הקדושה שהיה בשעת יציאת מצרים ובכוחו של משה רבינו וואָרן לעולם פונעם התנהגות הדורות [וואָס] ס'האָט זיך געריקט נאָך יעקב אבינו, נאָך יעקב אבינו האָבן זיך געריקט די דורות, דעמאָלטס אין דעם דור ווען דער בורא כל עולמים האָט זיי [משה ואהרן] געשיקט אויסלייזן אידן, זענען זיי דאָך שוין געווען משוקע אין די מ"ט שערי טומאה. [ועל כן] אפילו [ווען] מ'איז 'ארויס' פון [לאנד] מצרים, איז מען דאָך שוין געווען משוקע אין די 'מדות' אין די 'ענינים' [של טומאת מצרים], און די "נפשות" זענען געווען שוין משוקעים, אפילו 'וואר' [אימער] מ'איז געווען [אף שיצאו מארץ מצרים] איז מען אויך שוין 'משוקע' געווען, האָט מען אויך געדאַרפט נסים מ'זאָל 'ארויס' [מזה]^ט.

^ח דלאחר שבאו משה ואהרן אל פרעה הרע לעם הזה, וניתוסף עוד קושי השעבוד בתחלה, כמבואר בסוף הפרשה. (ועיין להלן אות לה).

^ט וכפי שהיה רגיל רבינו לפרש הפסוק (דברים ד, לה) או הִנֵּסָה אֲלֵכֶם לְבוֹא לִקְחַת לֹו "גוי מִקֶּרֶב גוֹי", דחוץ ממה שהוציא הקב"ה את בני ישראל "מארץ" מצרים, עוד היה ביציאת מצרים כח נשגב מאוד, מה שהוציא השי"ת

נאָר דער גרויסער כח פון משה רבינו'ן, די גרויסע השפעת קדושה וואָס דער בורא כל עולמים האָט משפיע געווען אויף אידן, [זה גרם והשפיע] אַז אידן האָבן זיך מדבק געווען אין בורא כל עולמים, [ביז] מ'האָט מקבל געווען די תורה הקדושה.

לא

ונמצא שהיו משוקעים בב' אופנים, א' מצד "הנפשות" אף כשלא יהיו עוד במצרים, והב' מצד שהיו שם "במצרים" תחת ממשלת שרו של מצרים, שממנו נשפע כח הטומאה על אנשי מדינתו על כל פנים אידן אַליין, די "נפשות" אַליין זענען געווען משוקע [אף אם לא יהיו עוד במצרים]. און 'צו דעם צו' איז מען נאָך געווען 'אין' "מצרים", אין אַ 'מקום' טומאה, אונטערן 'שר' של מצרים. ווייסט מען דאָך [אַז] די אַלע מדות [של אנשי המדינה] זענען דאָך פונעם שר, אַזוי זענען די אַלע שרים^כ [משפיעים על אנשי מדינתם].

לב

ועל ב' ענינים אלו רומז הכפל לשון 'ראה ראית' שתי ראיות. ושניהם נרמזו גם בהמשך לשון הכתוב, "עני עמי" מצד הנפשות, וגם "אשר במצרים" מצד המקום והממשלה איבערדעם קאָן זיין איז דאָס געווען "ראה ראיתי" אַת עַנִי עַמִי "אֲשֶׁר בַּמִּצְרַיִם", איז דאָס אויך שתי ראיות, כ'האָב געזען "עני עמי" [מצד 'הנפשות'], און דעם אויכעט, אַז זיי זענען "אין מצרים"^{כא}.

לג

הקדמה לישוב קושיא ד וקושיא ט
דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט וְאֵת צִעְקָתָם שְׁמַעְתִּי "מִפְּנֵי נִגְשָׁיו", "כִּי יִדְעֹתִי אֶת מַכָּאֵבִיו".

לד

לכאורה למה היה נצרך כל השליחות והבקשות אל פרעה להוציא את ישראל ממצרים, ובנתיים סבלו עוד "מפני הנוגשים", והלא הקב"ה היה יכול להכניעם ברגע אחד וַיֵּצְאוּ כל ישראל משם, וכמו שהיה לבסוף במכת חושך ובמכת בכורות [ויבואר בהקדם כי] לעולם פאָרוואָס האָט אויסגעפעלט דאָס גאַנצע שליחות [משה אל פרעה, והלא השי"ת כל יכול], כִּי הוּא אָמַר וַיִּהְיֶה הוּא צָוָה וַיַּעֲמֵד (תהלים לג, ט), דער בורא כל עולמים קאָן דאָך אין איין מינוט אין איין רגע [להכניע המצריים], אַזוי ווי מ'האָט געטון [ביי] מכת בכורות. [אז כמו שהיה אצל] מכת חושך, זיי האָבן זיך נישט געקאָנט רירן.

האָט מען זיי געקאָנט מאַכן 'אין איין רגע' פגרים מתים [כבמכת בכורות, אָדער] 'אַרויף צו וואַרפֿן' אויף זיי אַ חושך [כבמכת חושך, ויהיה] וְלֹכַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹר [וַיֵּצְאוּ לעצמם ממצרים]^{כב}.

מהם את כוחות הטומאה של המצריים "מקרב" לבות בני ישראל, וזהו שנאמר "גוי מקרב גוי" דהיינו שהוציא את המצרי מתוך לב 'וקרב' הישראל. (עין דברי יואל אמור, רסח. ובכניס הכללי נשא תשכ"א, לשון קדשו 27 אות כט, ועוד).

^כ בדרשת א' פנחס תשי"ט בירושלים מבאר רבינו באריכות ענין "שעבוד מלכיות", וגורל כח ההשפעה שיש לשרי מעלה על הדרים במקומות שתחת השפעתו.

^{כא} ומיושב גם יתור הלשון "אשר במצרים" (קושיא ח), דאין פירושו בדרך סימן מי הם "עמי", אלא הוא מכלל הפירוש של השתי ראיות שראה הקב"ה, א' "עַנִי עַמִי", והב' "אֲשֶׁר בַּמִּצְרַיִם".

^{כב} ועיין בארוך בס"ג בא תשט"ז, שאצל מכת חושך היה ביכולתם לצאת ממצרים, כי המצריים היו אז דוממים כפגרים מתים, אלא שלא רצו ישראל לדחוק את הקץ.

פאָרוואָס האָט מען געדאַרפט האָבן די אַלע שלוחים [אל פרעה], וואָס האָט מען געדאַרפט לאָזן די "נוגשים" [ווייטער טון] וואָס מ'האָט געטון פאַר אידן, מ'האָט געמוזט האָבן אַזויפיל 'השתדלות' מיט אַזויפיל 'פעולות' ביז ס'איז 'געגאַנגען'.

לה

ולא עוד אלא שבתחילת שליחות משה ואהרן לפרעה, נתרבה עוד קושי השעבוד וצרת הנוגשים בעם

און ס'איז גאָר געוואָרן אַ [גרעסערע] קושי השעבוד [לאחר שליחות משה].
לכאורה ער האָט געזען דעמאָלטס מיט דעם שליחות האָט מען נאָך געגעבן אַ
כח פאַר די מצריים, און ס'איז געוואָרן אַ [גרעסערע] קושי השעבוד.

לו

ישוב קושיא ד וקושיא ט

אמנם קושיא הנזכר בא הכתוב לתרץ כאן, שאמור הקב"ה "ראה ראית" וגו' ואת צעקתם "שמעתי", ועכ"ז עדיין הם צועקים מִפְּנֵי "נגשיו" ועדיין לא נתבטל הנגשה, והטעם שלא נתבטל לנמר, הוא יען "כי" ידעתי את 'מכאביו' מה שעתיד 'להכאיבני' במדבר בחטא העגל, וזה גורם קטרוג ונותן כח להטמ'א באופן שאי אפשר להכניעם ברגע אחד [ומתפרש גם כן כפשוטו, דמפני נוגשיו קאי על "צעקתם", והיינו שהצעקה לה' הוא עדיין רק מפני צרת נוגשיו, ועדיין אינם במדרגה לצעוק אל ה' מחמת עצמם]

נאָר דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט, - קאָן זיין דער [נתינת טעם] "כי" ידעתי את מכאוביו גייט אַרויף אויף דעם "מפני נוגשיו" [ולא על "צעקתם שמעתי", ובוזה יתיישב קושיא ד וקושיא ט ביחד], - דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט רָאָה רָאִיתִי אֶת עֲנִי עָמִי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֶת צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי, דער בורא עולם האָט טאַקע "צוגעהערט" [כאומרו ואת צעקתם "שמעתי"], און דער בורא כל עולמים האָט "געזען" [כאומרו "ראה ראיתי"]. ואם כן יוקשה] פאָרוואָס האָט מען נאָך צוגעלאָזט די אַלע 'נוגשים', מ'האָט נאָך ווייטער אויך געלאָזט, דערנאָך איז דאָך הערשט געוואָרן [מער] דער קושי השעבוד, פאָרוואָס האָט מען געלאָזט די אַלע 'נוגשים'.

אַבער די סיבה איז געווען, וואָרן "כי" ידעתי אֶת 'מכאביו', שעתיד 'להכאיבני' במדבר (כפירוש המדרש דלעיל אות ג), ס'איז געווען דער 'חטא העגל' דאָס האָט דאָך געברענגט אַ קטרוג, דער חטא העגל האָט געברענגט אַ קטרוג, [און] אַז ס'איז דאָ אַ "קטרוג", קען מען נישט אַזוי ווייט [גיין, להכניע המצריים ברגע אחד, ווייל] איבערדעם איז געווען די סטרא אחרא [שטאַרק], [כי במה שחוטאין], אַזוי גיט מען דאָך כח דעם שרר של עשו דעם ס"מ, מ'גיט כח מיט דעם [פאַר] דעם ס"מ, מיט די 'עונות', מיטן עון הדור.
[ואתי שפיר הנתינת טעם אף לפירוש המדרש, כי] "ווייל" מ'האָט געזען נישט נאָר מתן תורה, נאָר מ'האָט [אויך] געזען שעתיד [להכאיבני במדבר] אַז ס'קומט נאָך דער חטא העגל, דעם האָט געברענגט דערצו [שעדיין היו אז 'הנוגשים'].

איבערדעם זאָגט ער וְאֶת צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי, איך האָב 'צוגעהערט' צעקתם, אָבער [עכ"ז עדיין הם צועקים] מִפְּנֵי "נגשיו". [ויתפרש קישור הכתוב גם כפשוטו דקאי על תיבת "צעקתם" שהם צועקים רק "מפני נוגשיו" ועדיין אינם צועקים לה' מחמת עצמם].

[ולכאורה יוקשה על זה, שהרי] ס'איז דאָך מעגליך געווען, דער בורא כל עולמים האָט געקענט באַווייזן אַז זיי זאָלן אַלע [נוגשים] 'בטל ומבוטל' ווערן [ברגע אחד, און] ס'זאָל קומען אַ 'השפעת הקדושה' אַז אידן זאָלן 'מער בעטן און שרייען' צום באַשעפער [אף בלא נוגשים] [ועיין להלן אות לה-מ], פאָרוואָס מוז זיין "מִפְּנֵי נִגְשָׁיו" [שעדיין לא נתבטלו הנוגשים]. נאָר פאַרדעם, "ווייל" כי ידעתי אֶת מכאביו [שעתיד להכאיבני עם חטא העגל],

איבערדעם האָט מען נאָכנישט געקאָנט אינגאַנצן מבטל זיין די 'נוגשים', איבערדעם איז עס נאָך געווען "מִפְּנֵי נִגְשֵׁיוֹ", [יען] "כִּי" יִדְעָתִי אֶת מַכְאִבִּיו^{כב}.

לו

ישוב קושיא ב

[וממילא מיושב גם קושיא ב, למה היה להקב"ה להודיע למשה עתה, שעתידין ישראל לחטוא בחטא העגל. כי היה צורך בזה להודיעו על מה צריכין לסבול עוד "מפני נוגשיו" עד זמן הגאולה].

לח

וכל זה היה רק עתה בתחילת השליחות, אבל לבסוף נתעלו לישראל במדריגה וצעקו אל ה' מחמת עצמם, אף בלא נוגשים, וקבלו עול תורה בהקרבת הפסח ודם מילה, ויצאו ממצרים באמונה גדולה, עד שנעשו ראויים לקבלת התורה במעמד הנבחר אָבער דער סוף איז געווען, אַז אידן זענען געקומען מיט משה ואהרן, אידן האָבן מקבל געווען דעם עול תורה מיט דעם קרבן פסח, מיט'ן דם מילה, מיט די אַלע מצות, וְאַרְאָךְ מִתְּבוֹסֶסֶת בְּדַמִּיךָ (יחזקאל טז, ו), דאָס גרויסע מסירת נפש און די גרויסע אמונה^{כד}, [ועי"ז נתעלו כן] דערנאָך האָבן 'אידן אַליין' צועק געווען צו הקב"ה, אָן די 'נוגשים', און אידן זענען געגאַנגען, זיי זענען געווען פאַר'ן מעמד הנבחר, זיי האָבן געהאַט די 'גרויסע הכנה' צו קבלת התורה, און אידן האָבן 'געזאָגט דיבורים' פאַר'ן בורא כל עולמים 'אָן נוגשים', ס'האָט נישט געמוזט זיין "צִעְקָתָם" שְׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נִגְשָׁיו".

לט

ובאמת אלמלי היו צועקים בתחלה לה' מחמת עצמן, לא היו צריכין להנוגשים ולעבור כל אלו הצרות ווי דער אמת איז [לענין מצב ישראל במצרים], אַז מ'העט ראוי געווען העט מען געקאָנט די אַלע תפילות [וצעקות מתפלל זיין מבלי הנוגשים והצרות].

מ

היוצא מזה לענין מצב דורינו:

(ער אחר אות נ)

גם בהצרות של "שנות הזעם" אשר הם 'למעלה מהשגת שכל האנושי', והיו שם צעקות ויללות מפני הצרות, אלמלי היו צועקין לה' בתחלה מתוך נחת ושמחה, לא היו באים לכל אלה לצעוק 'מפני נוגשיו'

ווי דער אמת [איז, לענין מצב דורינו], מ'האָט געזען די אַלע צרות [בשנות הזעם], דְּמַעַת הָעֲשָׂקִים וְאִין לָהֶם מְנַחֵם (קהלת ד, א), די אַלע צרות וואָס אידן האָבן מיטגעמאַכט, וואָס מיטן 'שכל האנושי' איז גאַרנישט צו פאַרשטיין די אַלע "צִעְקָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"^{כה}, די 'צעקות' מיט די 'יללות' וואָס ס'איז דורכגעגאַנגען, וואָס ס'איז געווען ביי אידן, וואָס ס'איז אַלעס געווען דורך די צרות.

^{כב} ומיושב שפיר קושיא ד, דגם לפירוש המדרש (באות ג) אתי שפיר הלשון "כי" לנתינת טעם, אלא שאין הנתינת טעם על תיבת "שמעתי" רק על תיבת "מפני נוגשיו". וכן מיושב קושיא ט, דמשו"ה לא אמר "צעקתם מפני נוגשיו", אלא אמר "שמעתי מפני נוגשיו", כדי להסמיך המפני נוגשיו אל "כי ידעתי את מכאוביו", ועוד משום דענין הכתוב הוא לומר דגם לאחר "שמעתי", עדיין הם צועקים "מפני נוגשיו".

^{כד} וכמו שכתב רש"י (בא יב, ט): וְגַם צִדָּה לֹא עָשָׂו לָהֶם. לדרך. מגיד שבתן של ישראל, שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צדה, אלא האמינו והלכנו, הוא שמפורש בקבלה (ירמ' ב, כ) זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אֲהַבַת קְלוּלֹתַיִךְ לְכַתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זָרָעָה, ומה שכתב מפורש אחריו, קִדְּשׁ יִשְׂרָאֵל לְה' וְגו' (שם, ג).

^{כה} מלשון הכתוב כאן (ג, ט) וְעַתָּה הִנֵּה צִעְקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלַי.

דער אמת ווען מ'טוט דאָס גאָר "מתוך נחת", נישט "מפני נוגשיו", העט דאָס נישט גיווען געווען [כל הצרות האלו], ממילא העט מען זוכה געווען צו די ישועה.

מא

אַבער דאָס איז נישט צו פאַרשטיין, עמקו מחשבתי יתברך שמו, דער אמת דאָס איז 'העכערן דעת אנושי', דאָס קאָן מען דאָך גאָרנישט פאַרשטיין. נאָר ווען דער בורא כל עולמים וועט העלפן אידן, מ'וועל מיר זוכה זיין צו די גאולה שלימה, ווען מ'וועט זוכה זיין צו די גאולה שלימה וועט מען דאָס אַלעס פאַרשטיין 'למפרע', עמקו מחשבתי יתברך שמו^כ.

מב

והש"ת יעזור שכבר נראה גם אנו את הישועה שלימה ונשוב בתשובה שלימה ונעבוד את ה' מתוך נחת ושמחה, וכדרך שהיה לבסוף במצרים

דער אייבירשטער זאָל העלפן:

מ'זאָל מיר די זכיה האָבן, מ'זאָל מיר נאָך זען די ישועה.

מ'זאָל דאָס 'משיג' זיין 'מתוך נחת'.

אַזוי ווי ס'איז געווען דעמאָלטס אין מצרים, ס'איז געווען ראָה ראַיטי אַת עני עמי אַשֶׁר בְּמִצְרַיִם, און דער בורא כל עולמים האָט געהאַלפן, די אַלע אידן האָבן געזען דערנאָכדעם, און מ'האָט זוכה געווען און מ'האָט געטון תשובה שלימה, מ'האָט מתקן געווען אַלעס וואָס מ'האָט פוגם געווען, ס'איז געווען וַיִּנְצְלוּ אֶת מִצְרַיִם (בא יכ, לו), [ואמר בגמרא (ברכות ט:)] שעשאוה כמצודה שאין בה דגן, ומפרש האר"ז^ל (שער המצות פרשת ראה) אַז מ'האָט אַלעס בורר געווען [כל הניצוצים הקדושים], ס'איז געווען "בירור הניצוצות".

מג

דער בורא כל עולמים זאָל העלפן, אַזוי ווי מ'איז היינט [במצב שלנו, נזכה גם כן להישועה, וכמו שהיה במצרים].

מד

ובאמת אין דמיון כלל משפלות מצבינו להשפלות שהיה במצרים

דער אמת, ס'איז גאָרנישט קיין דמיון מיט וויפיל דרגות מ'שטייט [היינט נידעריגער פון מצרים], מיט וויפיל דרגות ס'איז אַרגער דער מצב בעוונינו הרבים [פון] אַזוי ווי ס'איז געווען דאָס 'שפלות מצרים', מיט וויפיל אַרגער אונזער מצב איז, אַזוי ווי מ'זעט אויס אין דעם גרויסן שפלות.

מה

אבל כשם שהשפלות עתה בגלות גדול פי כמה מבמצרים, כן ההתרוומות שהיה בעת הגאולה יהיה גדול פי כמה. ויה"ר שנוכח לשוב עוד לה' בתוך השפלות, בזמן קצר שיש לנו עוד הגאולה

דער בורא כל עולמים זאָל העלפן, מ'זאָל די זכיה האָבן [לשוב לה'] נאָך אין 'דער' צייט, 'אין' דעם שפלות.

^כ מלשון הכתוב (תהלים צב, ו) מה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבתיך. איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת. בפרח רשעים כמו עשב ויציצו כל פעלי און וגו'. להגיד כי ישר ה' צורי ולא עולתה בו.

ווען דער בורא כל עולמים וועט העלפן [מיט] די ישועה, 'די' גאולה איז דאך אויף אַ העכערן אופן' נאך ווי ס'איז געווען אין 'מצרים', אזוי ווי דאָס "שפלות" איז גרעסער [מבמצרים], אזוי וועט זיין דאָס "התרוממות" וועט אָבער אויך זיין אַסאך גרעסער, דאָס התרוממות, אזוי ווי ס'שטייט (ברכות יב:) אַז די גאולה העתידה איז אויף אַ העכערע בחינה ווי ס'איז געווען פריער.

דער בורא כל עולמים זאָל העלפן, מ'זאָל מיר די זכיה האָבן [נאָך] 'דערווייל' [בתוך זמן השפלות], אין דעם 'שטיקל צייט' [עד הישועה], מ'זאָל די זכיה האָבן אין דעם שטיקל צייט, מ'זאָל מיר נאָך די זכיה האָבן [ווי] 'מקדש ומטהר' צו זיין. מ'זאָל די זכיה האָבן מתקן צו זיין די 'מדות'.

דעם 'ביסל אידן' וואָס זיי ווייסן נאָך אַז ס'איז דאָ אַ דרך התורה, די וואָס זיי ווייסן נאָך על כל פנים אַז ס'איז דאָ אַ "דרך התורה", [און אַז] ס'איז געווען אַמאָל צדיקים "עובדי השם יתברך באמת". מ'זאָל די זכיה האָבן מ'זאָל מיר נאָך דבוק זיין אין "דרך התורה ועבודה".

מ'זאָל זיך אָפהיטן די מחשבות, מ'זאָל חלילה נישט 'אינזין האָבן' וואָס מ'ברויך נישט, מ'זאָל מיר די זכיה האָבן.

מו

עוד בביאור הפסוק ראה ראיתי

בכפל הענין של "ראה ראיתי" וגו', וְאֵת צִעְקָתָם "שְׁמַעֲתִי" וגו'.

דוד רומז על הצער שיש לבני ישראל 'בפנימיות' הלב על שאינם יכולים לשמור עצמם כראוי מכל עין

מ'דארף צו וויסן אַז ס'איז שוין ראה ראיתי, דער בורא כל עולמים [זעט] שתי ראיות, נישט נאָר די 'דיבורים' [הנגלים] האָט ער 'געהערט', [בכחינת] וְאֵת צִעְקָתָם "שְׁמַעֲתִי", [אלא הוא גם 'רואה' הנסתרות], הקדוש ברוך הוא האָט 'געזען' אין פנימיות הלב, דער בורא כל עולמים האָט 'געזען' דעם צער פון אידן אין פנימיות הלב, דאָס איז אַלעס מרומז אין די שתי ראיות.

ס'איז דאָ אידן וואָס זיי האָבן גרויס צער, זיי העטן געוואָלט האָבן 'אָפּגעהיטענע' מחשבות, זיי העטן נישט געוואָלט קומען חלילה צו קיין פגם.

דער בורא כל עולמים זעט דעם צער פון אידן אויף דעם אויכעט, און אַז מ'מיינט ערנסט פאַר'ן באַשעפער ווערט מען געהאַלפן מיט דעם אויכעט, [אַז] מ'זאָל די זכיה האָבן מ'זאָל מתקן זיין וואָס מ'האָט פוגם געווען, [און] מ'זאָל נישט חלילה ווייטער פוגם זיין.

דער בורא כל עולמים זעט דאָס 'פנימיות הלב'.

מז

ומי שכבר אינו מצטער על זה, אז הרי העניות שלו והרחמנות עליו עוד יותר גדול

חלילה וחלילה ווער ס'איז זיך שוין ניטאַמאָל 'מַצְעֵר' דערויף, די זענען דאָך נאָך אַרגער, זענען דאָך נאָך גאָר אין אַן אַרגערן מצב, זענען דאָך 'גאָר' אין שפלות, דער איז נאָך אַ 'גרעסער רחמנות'.

מח

ובזה יבואר כפל לשון הפסוק, "רָאָה רְאִיתִי" וגו', וְאֵת צִעְקָתָם "שְׁמַעְתִּי", דְּלִשׁוֹן 'רִאִיה' קאי על הפנימיות, והמחשבות הנסתרות, ולשון 'שְׁמִיעָה' קאי על הדיבורים הנגלים. - ועל זה אומר הקב"ה "רָאָה רְאִיתִי" אֵת עֲנִי עָמִי, דלא רק שאני "שומע" הדיבורים, רק אני "רואה" גם המחשבות והפנימיות איך שבני ישראל יש להם צער בלב על זה

דער בורא כל עולמים זעט דעם פנימיות הלב [במה שיש לישראל צער גדול על העונות]. איבערדעם איז רָאָה רְאִיתִי, דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט רָאָה רְאִיתִי [ואח"כ וְאֵת צִעְקָתָם שְׁמַעְתִּי], ער הייבט אָן קודם ביי די 'מחשבה' [שהוא נסתר, ועל זה אמר] רָאָה רְאִיתִי [שתי ראיות, שראיתי אף הנסתרות מה שאין אדם יכול לראות]¹⁷, דער בורא כל עולמים האָט געזען דאָס 'פנימיות', אֵת "עֲנִי" עָמִי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם, דאָס "עניות" מיינט מען נישט קיין עניות 'הממון', נאָר אֵת עֲנִי עָמִי "אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם"¹⁸. און דער בורא כל עולמים 'זעט' די ראיות [של המחשבות הנסתרות], און דערנאָך קומט נאָך וְאֵת צִעְקָתָם "שְׁמַעְתִּי" [דהיינו 'הדיבורים' הנגלים].

מט

ביאור הלשון "נְגַשְׁיוֹ"

קאי על כחות היצר שהם כופין ומכריחין לפעמים לחטוא אפילו נגד רצון האדם [וממשיך הכתוב] דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט וְאֵת צִעְקָתָם שְׁמַעְתִּי [מפני "נְגַשְׁיוֹ"].

[יבואר הכוונה על דרך ווין] דער אור החיים הקדוש טייטשט¹⁹ וַיֵּרָא אֵת עֲנִינוֹ וְאֵת עֲמָלָנוּ וְאֵת "לְחֻצָּנוּ" (תבא כו, ז). טייטשט ער "לְחֻצָּנוּ", אַז די סטרא אחרא איז אַמָּאָל 'דוחק' [לוחץ] חלילה אַז מ'קומט לידי עון אפילו מען 'וויל נישט'. דאָס איז אַלעס ווייל ס'איז עבירה גוררת עבירה (אבות ד, ב).

נ

הקדמה לשוב קושיא ו

(עד אחר אות נט)

מן השמים מוליכים את ישראל בארצות היותר מקולקלים, אשר שם הנסיונות היותר גדולים, וזהו תכלית התיקון איבערדעם איז דאָס דער תכלית [התיקון], מ'דאַרף צו וויסן אַז דאָס איז אַלעס "נסיונות".

דער בורא כל עולמים פירט אידן [עתה, במקומות המקולקלים מכל האומות, וואו] אַלעס איז מיט גרויסע 'נסיונות', אַז מ'איז אין ערות הארץ, [אזוי ווין] מ'האָט געפירט אין 'מצרים'.

¹⁷ וכעין דרך המדרש בפירוש הכתוב, שאמר הקב"ה למשה אתה רואה ראייה אחת ואני רואה שתי ראיות. וכמו כן לדרכינו שאמר הקב"ה לישראל אתם רואים הנגלות, אבל אני רואה גם הנסתרות. והוא כעין אופן הא' דלעיל, ועיין לעיל בהערה טו.

¹⁸ שהם נחת שר האומה וכחות הטומאה שלו, וכמו שנתבאר לעיל (אות לא-לב) בכוונת התיבות "אשר במצרים". או כמו שיתבאר להלן (אות נא) כי "במצרים" הוא מקום שמעשיהם מקולקל יותר מכל האומות, ושם הנסיונות היותר גדולים.

¹⁹ באור החיים הקדוש (תבא כו, ז): ואומרו וַיִּצְעַק אֵל ה', כאן רָמַז שצריך האדם להתפלל לה' בכל יום שיצילהו מיצר הרע, והוא אומרו וַיִּצְעַק אֵל ה' וגו'. ואומרו וַיִּשְׁמַע ה' אֵת קִלְנוֹ וגו', פירוש הגם שה' הוא שברא יצר הרע לבחון האדם בעבודת בוראו, אף על פי כן כשצועקים אליו שומע קולם, מטעם שראה את הרשום [בכתוב] שהוא ענינו, ועמלנו, ולחצנו. - הענין הוא אפיסת כח הלוחם, שאין כח בנו המספיק להלחם בו לגרשו ממנו. העמל הוא שאנו צריכין לעמול במלחמתו. הלחץ הוא הדחק, שדוחק היצר את האדם לחטוא בעל כרחו, ולשלש סיבות שמע ה' את קולנו.

נא

ביאור הפסוק כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנָעַן

(עד אחר אות נה)

מעשה "ארץ מצרים" ומעשה "ארץ כנען" מקולקלים מכל האומות

ס'שטייט (אחרי יח, ג) כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנָעַן לֹא תַעֲשׂוּ.

זאָגט דאָךְ רש"י, מעשה "ארץ מצרים" זענען מקולקלים מכל האומות, און [מעשה] "ארץ כנען" איז מקולקלים מכל האומות.

נב

וויש להבין דבשלמא "מצרים" הוא מקום טומאה ונקרא בכתוב ערות הארץ, והוא תחת "שר" מצרים שהוא אחד מן הע' שרים שבכחות הטומאה, אבל "ארץ כנען" הלא אין שום שר לארץ ישראל, דהוא ארץ אשר ה' אלקך בעצמו דורש אותה, וא"כ למה הוא מקולקל

[ולכאורה יש להבין], מילא "ארץ מצרים" איז מקולקל, ווייל דאָס איז דער מקום טומאה, עֲרוֹת הָאָרֶץ^א. [וגם כן] דער "שר" של מצרים איז פון די חיילות [של הע' שרים] וואָס ס'איז נישט פון דער קדושה.

אַבער ווי קומט אַהער "ארץ כנען" [שאין לה "שר", רק הוא תחת הקב"ה לבדו, כדכתיב] אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ דָּרַשׁ אֹתָהּ (עקב יא, יב) (כדאינא בוהר וירא קח:). פאַרוואָס איז 'דאָרטן' געווען נאָך מער דער קלקול [מבכל האומות].

נג

אמנם ביאור הענין, דארף ישראל הוא תחת ידו של הקב"ה שמשרה שכינתו שם, אמנם כשחומאין שם מסתלק השכינה משם ונשארת בלא מושל, ואז הם"מ ראש השרים נעשה המושל בארץ, כיון שאין מיוחד לה שום שר אחר מהע' שרים

נאָר אַזוי ווי דער ב"ח זאָגט^ב, אַז מ'גייט אויפן שלעכטן וועג [בארץ ישראל], איז הקדוש ברוך הוא מסלק שכינתו [משם, ונכנס במקומה כח הטומאה בהארץ ובהפירות ובמי שאוכלם]. [עד כאן דברי הב"ח].

^א ברש"י (פרשת אחרי): כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם. מגיד שמעשיהם של מצריים ושל כנעניים מקולקלים מכל האומות, ואותו מקום שישבו בו ישראל מקולקל מן הכל: אֲשֶׁר אָנִי מֵבִיא אֲתֶכֶם שָׁמָּה. מגיד שאותן עממין שכבשו ישראל מקולקלים יותר מכולם (תורת כהנים).

ועיין ביאור ענין זו באורך בדברי רבינו בס"ג אחרי תשכ"ב (לשון קדשו 25), שדייקא ישיבתם של ישראל גורמת לזה שאותו המקום נעשה מקולקל, דעבור שיושבין שם ישראל לכן היצר מתגבר שם ביותר על האומה כדי להגביר הנסיונות על ישראל.

^ב כדכתיב (מקץ מב, ט) לְרֹאוֹת אֶת עֲרוֹת הָאָרֶץ בְּאֶתֶם. ועיין במדרש (קה"א, ט).

^ג בטור (או"ח סימן ר"ח) בברכת על המחיה כתב: ויש אומרים וְנֹאכַל מִפְרֵיהּ וְנִשְׁבַּע מִטּוֹבָהּ, ואין לאומרו, שאין לחמוד הארץ בשביל פריה וטובה, אלא לקיים מצות התלויות בה.

וכתב על זה הב"ח (אות ח) וז"ל: תימה הלא קדושת הארץ הנשפעת בה מקדושת הארץ העליונה, היא נשפעת גם בפירותיה, שיונקים מקדושת השכינה השוכנת בקרב הארץ, כי על כן הזהיר ואמר בסוף פרשת מסעי (לה, לד) וְלֹא תִטְמֵא אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם יֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן "בְּתוֹכָהּ" כִּי אֲנִי ה' שֹׁכֵן "בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". ואמר, אם תטמאו את הארץ, נמשכת הטומאה גם בפירותיה היונקים ממנה. וכבר נסתלקה השכינה מקרב הארץ אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן "בְּתוֹכָהּ" ממש, בגוף הארץ, נסתלקה מפני הטומאה שטימאתם אותה, ונמשך מזה כי גם כן אנכי מסלק שכינתי מתוך "בני ישראל", כי עד עתה היכל ה' המה היו בני ישראל, לפי שהשכינה היתה שורה 'בקרבת' ממש, ועתה באכלם פירות היונקים מטומאת הארץ, נסתלקה השכינה, כי כשהטומאה נכנסת עם אכילת פירות 'בתוך בני ישראל', יוצאת כנגדה הקדושה מקרב ישראל. ועל כן ניהא שאנו מכניסין בברכה זו וְנֹאכַל מִפְרֵיהּ וְנִשְׁבַּע מִטּוֹבָהּ, כי באכילת פירותיה אנו ניזונים מקדושת השכינה ומטהרתה, ונשבע מטובתה.

[ומכיון אז] ס'הָאָט דאָך נישט קיין שר [מיוחד] אַזוי ווי אַנדערע אומות, [ממילא כשהשכינה מסתלקת משם] ווער דען ווערט דער שר ?, דער ס"מ^{לג}.
[עכ"פ] אַזוי זאָגט דער ב"ח.

נד

וממילא כשהמאור הכנענים ונעשה הם"מ מושל הארץ, היו מעשיהם מקולקלים מכל האומות
ממילא אַז זיי זענען געגאַנגען [הכנענים] אין שלעכטן וועג, זענען זיי אַרונטער
געפאַלן אינגאַנצן אונטערן ס"מ, איבערדעם איז כְּמַעֲשֵׂה "אַרְץ כְּנַעַן", זיי זענען
געווען מקולקלים מכל האומות.

נה

והודיעה התורה בפסוק זה, שעבודת בני" (לצורך התיקונים) להיות במקומות המקולקלים, ולעמוד שם בהנסינות היותר גדולים
איבערדעם, דער בורא כל עולמים האָט אָנגעזאָגט אידן [כמעשה ארץ מצרים וגר'],
אַז מ'הָאָט געפירט אויף 'די צוויי' מקומות, "אַרְץ מִצְרַיִם" האָט מען געוואוינט, און
כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אָנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה", [והם המקומות שהם] מקולקלין מכל
האומות, 'דאָרט' האָט מען געפירט אידן, אונטער די 'גרעסטע' נסיונות. דאָרטן וואו
די מעשה האומה איז מקולקל זענען די 'גרעסטע' נסיונות.

נו

היוצא מזה לענין מצב דורינו:

גם עתה ברור האחרון העמידו מן השמים את רוב ישראל במקומות המקולקלים ביותר,
[שהם אמעריקע, וארץ ישראל כהיום, שהם בחינת מעשה "ארץ מצרים", ומעשה "ארץ כנען"]
אַזוי זעט מען דאָס 'היינט' אויך. אין די 'לעצטע יאָרן' – זאָל מען זיך אומקוקן –
האָט מען געשטעלט אידן אין די 'גרעסטע' נסיונות, [דאָרט] וואו דער גרעסטער
קלקול געשעט.

נז

כאן במדינת אמעריקא הוא בחינת "מעשה ארץ מצרים", שהוא מקום התאוות רעות בבחינת ערות הארץ
אַזוי ווי נעבעך [מ'הָאָט געשטעלט היינט אידן] אין 'די' מדינה [אמעריקע], וואו מ'איז
משוקע אין די תאוות רעות.
ס'איז אויף אַן אַנדערע בחינה [כבוד הגלות שבכאן ממה שהיה מלפנים בארצות אייראפע],
מ'טוט נישט [צווינגן נגד הדת], מ'העט 'געקאָנט' זיין אַ איד, אָבער בעווייניג הרבים דאָס
'עֲרֹת הָאָרֶץ', דאָס 'פריצות הדור', דאָס פריצות פון 'די גאָסן', און אַ איד אַז ער וויל
זיך רירן, האָט ער פאַר זיך 'גריוסע נסיונות'.
מ'דאַרף [=מ'זאָל] זיך נישט 'פאַרגעסן', מ'זאָל חלילה נישט 'אַריינפאַלן'.
מ'זאָל "איבערשטיין" די נסיונות אַז מ'זאָל חלילה נישט פוגם זיין.
מ'זאָל מיר "דורכגיין" דאָס 'שטיקל שווערע צייט'.
"בקרוב" וועל מיר זוכה זיין צו די ישועה שלימה, מ'וועל מיר דאָך נאָר בקרב
אויסגעלייזט ווערן.

^{לג} ועיין באורך בענין זה בדברי יואל (לך עמוד רנה-רנו, אמור קפב, בהר רצו, מסעי ריו, מהדו"ת פנחס קעב).

מ'זאל מיר זיך קאָנען באַרימען :

מ'זעמיר דורכגעגאנגען דעם 'שטיקל צייט' און מ'האָב מיר אויסגעהאַלטן !

מ'איז 'געבליבן ביי דער קדושה' !

מ'האָט נישט חלילה פֿוגם געווען אַתּ נפֿשו !

אַז מ'וועל מיר זען מ'זאל מיר אויסהאַלטן נאָך 'דעם שטיקל צייט', מ'זאל האָבן

כֶּחַ, וועט אונז דער באַשעפער העלפֿן אַז מ'זאל על כל פנים זוכה זיין, מ'זאל נישט

חלילה פאַרפאַלן ווערן, מ'זאל נישט נדחה ווערן.

נח

ובארץ ישראל הוא כהיום בחינת "מעשה ארץ כנען" [דבעונות הרשעים השכינה מסתלקת משם והשמן מושל עליה ח"ו], ומעשי הרשעים והחומאים שם הם מקולקלים מכל האומות

און ווידעראום [האָט מען געשטעלט היינט אידן אין "ארץ ישראל"]. וּבְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנָעַן.

אַזעלכע 'ביטערע נסיונות' אויף די אידן וואָס זיי ווילן זיין אידן "במקום

הקודש".

אוי נאָ לָנוּ שֶׁכֶּךָ עֲלֵתָהּ בִּימֵינוּ, אוי וויי !

מ'קאָן מיר נישט בעטן נאָר רחמי שמים, אוי פון 'דעם' קלקול [של פגם הברית] אַז

מ'זאל ניצול ווערן, מ'זאל זיך האַלטן שטאַרק.

נט

ועלינו להתחזק נגד כל אלו הנסיונות ולשמור קדושת ישראל, שישאר עוד בהדרור עם מי לילך לקראת משיח צדקנו

אין די אַלע פריעריגע דורות האָט מען אַכטונג געגעבן אויף דער "קדושה".

אוי נאָ לָנוּ [עתה בדור הזה] אַז מ'איז געכאַפט געוואָרן אין דעם תוקף הגלות, מיט

די 'ביטערע דעות', 'דעות רעות', און מ'פאַלט אַרײַן חלילה אין 'מינות', און אין

'תאוות רעות', ס'ווערט נפגם די 'דורות'.

אוי וואָס וועט זיין ? !

וואָס וועט זיין דער תכלית ? !

דער בורא כל עולמים 'קוקט אַרויס' אויף דער "קדושה" פון אידן, אויף די

"ישועה" פון אידן, מ'זאל האָבן מיט וועמען אַקעגן צו גיין משיח'ן.

איבערדעם האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט רָאָה רָאִיתִי. [ער האָט אַרױסגעקוקט

שיעמדו בהנסיונות של "עני עמי אשר במצרים", וישמרו קדושת ישראל].

ס

ישוב קושיא ו

איבערדעם איז דאָס טאַפלט לשון, וְאָרֵד "לְהַצִּילוֹ" מִיַּד מִצְרִיִּם "וּלְהַעֲלֹתוֹ" מִן

הָאָרֶץ הַהוּא.

סא

באור החיים הקדוש: מה שהוצרכו להמתין חודש שלם לכל מכה ולא באו כולם ביחד זו אחר זו,

הוא יען שעדיין לא היה נשלם הזמן של בירור הניצוצין. וכשבא הרגע של בירור הניצוצין לאחר י"ב חודש, נגאלו "מיד"

ווי זיי זאגן טאקע, ס'שטייט אין אור החיים הקדוש^{לד} פאַרוואָס האָבן געדאַרפט

צו זיין [ג' שבועות התראה לכל מכה], די אַלע מכות האָבן געדאַרפט צו דויערן [חודש אחד].

^{לד} באור החיים הק' (על פסוק זה): ואמרו וּלְהַעֲלֹתוֹ מִן הָאָרֶץ. פירוש כשיגיע זמן הגאולה מכאן עד י"ב חודש, אעלה אותו מן הארץ וגו', לבל יתעכב שם עוד אפילו בלא עינוי. - וטעם שלא העלה אותם תיכף ומיד, הוא

מ'הָאָט דאָך געקאָנט 'אויפּאַמאָל' מתרה זיין די אַלע מכות [ויבואו תיכף זו אחר זון] 'איינס אויף איינס', ס'הָאָט נישט געמוזט דויערן יעדע מכה 'פיר וואָכן'. [והיו מרויחים] אז אידן זאָלן פריער ארויסגיין.

נאָר ס'איז נאָכנישט געווען די צייט, הָאָט מען געמוזט 'פאַרברענגען' מיט די אַלע זאָכן, הָאָט נאָך געמוזט געדויערן י"ב חודש.

[און איין] די "רגע" וואָס ס'איז 'געקומען' [זמן הישועה בסוף הי"ב חודש], זענען אידן אויסגעלייזט געוואָרן.
[עד כאן דברי האור החיים הקדוש].

סב

ונמצא שבני ישראל היו צריכים אז [בעת מראה הסנה] ב' ישועות. א' עצם הגאולה ממצרים.
ב' שגם עד זמן הגאולה יהיה להם ישועה בתוך ארץ מצרים עצמו, להנצל מכחות הטומאה שלהם

הָאָט מען געדאַרפט האָבן צוויי ישועות. [איינס] אַז מ'זאָל זוכה זיין צו דער "גאולה". און נאָכדעם הָאָט מען געברויכט אַ גרויסע ישועה, אַז "ביז צו דער גאולה" זאָל מען 'אויסהאַלטן', מ'זאָל ניצול ווערן פון די "טומאת מצרים", אידן זאָלן זיך קענען 'דערהאַלטן'.
לולי ה' הוֹתִיר לָנוּ שְׂרִיד (ישעי' א, ט), ווען נישט דאָס, חלילה וויאָזוי העט מען שוין גיווען אויסגעזען.

סג

ובה יבואר כפל הלשון, וארד 'להצילו' מיד מצרים, בתוך י"ב חודש אלו, שהיא "ניצולים" מטומאת מצרים,
"להעלותו" מן הארץ ההוא, שיעלו ויצאו משם לגמרי לאחר הי"ב חודש

איבערדעם שטייט דאָס טאָפלט לשון.

'קודם' וואָרד 'להצילו' מיד מצרים, ווילאנג מ'מוז נאָך זיין 'דאָרט', זאָל מען אויך "ניצול" ווערן. ביז אויף דערווייל, איז דאָס אויך אַ גרויסע ישועה.
'עקסטערדעם' 'ולהעלותו' מן הארץ ההוא, אַז מ'זאָל 'דערלעבן' די צייט בקרב להעלותו מן הארץ ההוא.
איבערדעם איז דאָס אַ טאָפלט לשון, להצילו מיד מצרים, ולהעלותו מן הארץ ההוא.

לצד שעדיין לא הגיע זמן הגאולה אשר קצב ה'. - ובוה נחה דעתי בחקירה אחת למה האריך ה' י"ב חודש במכות המצריים. ורבותינו ז"ל (שמו"ר ט, יב), מהם אמרו שהמכה היתה משמשת ג' שבועות, והתראה שבוע א', ומהם אמרו להיפך. ולמה יאחר ה' הגאולה, והיה לו להביא המכות זו אחר זו ויגאלם מיד, ותספיק ההתראה ביום אחד או בשעה אחת, כדין התראת ישראל שאין צריך בה זמן, ומכל שכן אומות העולם שאינן צריכין התראה. גם למה לא הספיק התראה אחת על כל המכות. - אלא לצד שעדיין לא הגיע הזמן, היה ה' מלביש הזמן ההוא להשביעם מרוות ביני ביני, עד שהגיע הזמן וגאלם מיד בלא שום עיכוב.

ואם תאמר ומה בכך אם היה ה' גואל אותם קודם זמן זה. עוד, למה ה' הוציאם בזבולא בתרייתא בזמן שאם היו מתעכבים קצת היו נלכדים, עד שהוצרך למהר ולא יכלו להתמקמה, והיה לו להוציאם בזמן מרווח. - הנה למה שקדם לנו כי עיקר הגלות הוא לברר הניצוצות שנטמעו בן' שערי טומאה, וכמו שצייתי דבר זה כמה פעמים, בזה יניח דעת בן' השאלות. כי אם היה מוציאם קודם זה, היו מפסידים בירור החלק ההוא. ותדע שפעם ה' השיגו בבחינת כללותם הכלול במשה שנתיחס בשם 'עמו' (ישעי' סג, יא) השגת מ"ט שערי בינה, וטעם שלא השיג שער החמשים, הוא לצד שאין המושג אלא בהשתדלות המשיג, ולצד שישראל לא נכנסו בן' שערי טומאה לברר אותו, לא השיגו בחינת הקודש שכנגדו. והבטיחנו כי לעתיד לבא ישפיע בנו קל עליון תורת חיים שבשער החמשים, והשגתה היא באמצעות הגליות, ובפרט בגלות האחרון אנו משיגים הדבר.

סד

הקדמה ל'שוב קושיא' ה

בגמרא מבואר דבערב יום כיפור העבירו לפני הכהן גדול פרים ואילים וכבשים, אבל לא "שעירים", שהם באים על החטאים שבכלל ישראל, כדי שלא יהיה לו מזה "חלישות הדעת" שיוכל להפריע לו מעבודתו.

נאָר דעס וואָס משה רבינו האָט נישט געזען 'נאָר' [מתן תורה, ולא גם חטא העגל]. קען זיין. ס'שטייט [במשנה] (יומא יח.)^{לה} ביים 'כהן גדול', [בערב יום הכיפורים שחרית] ה'ו מעבירין לפניו פרים וכבשים ואילים, נאָר קיין "שעירים" האָט מען אים נישט מעביר געווען. [וואמרו בגמרא דהטעם] ווייל ס'קומט אויפן חטא ישראל, איז [שמא] חלשה דעתו, האָט מען מורא געהאָט ער וועט האָבן חלישת הדעת, אַז ער וועט דערזען דעם שעיר וועט ער וויסן ס'קומט אויף "חטאים", וועט ער האָבן "חלישת הדעת", וועט עס אים 'שטערן' פון דער עבודה^{לו}.

נאָר "פָּרִים" [העבירו לפניו אף שבא לכפר], ווייל ס'איז זיינס און די כהנים, [וממילא] אויב מ'האָט 'עפעס' [אם יראה בהם איזה חטא] קאָן ער [זיין] מחזיר בתשובה זיין. [עד כאן דברי הגמרא].

סה

ולכאורה קשה, דהלא הכהן גדול מלמדן אותו כל הלכות עבודה, ואם כן בלאו הכי כבר 'ידע' שצריך להביא גם השעירים איי [לכאורה] ער האָט דאָך 'געוואוסט' פון די שְׁעִירִים, ער האָט דאָך 'געלערנט' די עבודה [מפי זקני בית דין], ער האָט דאָך געמוזט 'קענען' גוט די הלכה פון פריער, אַן הכנה האָבן, האָט ער דאָך "געוואוסט".

סו

אבל ביאור הענין, דאינו דומה ו'דיעה ושמיעה לראיה, ומחשש שלא יחלש דעתו בעבודתו הגדולה, מנעו ממנו עכ"פ הראיה אָבער אַינז דומה שְׁמִיעָה לְרֵאָיָה, ס'איז אַ חילוק, אפילו מען 'ווייסט', אָבער אַז מען 'זעט עס צו' מיט די אויגן, איז אַינז דומה שְׁמִיעָה לְרֵאָיָה. האָט מען מורא געהאָט ער וועט האָבן חלישת הדעת [באם "יראה" השעירים].

סז

ישוב קושיא ה

עתידות מתן תורה ראה משה רבינו בבחינת "ראיה", אבל חטא העגל אף שידע מזה בבחינת "ידיעה" שהרי הקב"ה הודיעו מזה, מכל מקום לא רצה הקב"ה להראות לו בבחינת "ראיה", כדי שלא יחלש דעתו איבערדעם קען זיין, דער בורא כל עולמים האָט 'געוויזן' אַלעס פאַר משה רבינו, ער האָט 'געזען' קלאָר, אַ נביא אמת [געווען]. [ולכן אצל] מתן תורה האָט ער "געזען", [אָבער] דאָס עגל האָט מען אים מורא געהאָט צו 'ווייזן'. ווען ער "זעט" עס מיט די אויגן העט ער גיווען געהאָט גרויס

^{לה} במשנה (יומא פרק א, משנה א-ג): שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול וכו'. מסרו לו זקנים מזקני בית דין וקורין לפניו בסדר היום (ומלמדים אותו סדר העבודה) וכו'. ערב יום כפורים שחרית מעמידין אותו בשער מזרח ומעבירין לפניו פרים ואילים וכבשים כדי שיהא מכיר ורגיל בעבודה. ובגמרא (שם יח.): מאי טעמא לא תנא שעירים?, כיון דעל חטא קא אתו, חלשא דעתיה. אי הכי פר נמי על חטא הוא דאתי?, פר כיון דעליו ועל אחיו הכהנים הוא דאתי, באחיו הכהנים אי איכא איניש דאית ביה מילתא, מידע ידע ליה ומהדר ליה בתשובה, בכלהו ישראל לא ידע.

^{לו} ועיין עוד בדרשת כל נדרי תשי"ט (לשון קדשו 36 אות ו-ז, ובדברי יואל ליו"כ אות כט) מה שביאר רבינו בטעם למה חששו כל כך על חלישות הדעת של הכהן הגדול.

"חלישת הדעת", העט עס אים גיווען 'געשאַדט' [לעבדותר]. צי ער העט נישט גיווען געקאָנט האָבן קיין 'התחזקות' צו גיין אויסלייזן אידן.
[ועל כן] כאַטשיג ער האָט "געוואוסט" דערפון, [שהרין] דער בורא כל עולמים האָט אים 'מודיע' געווען [שהוא יתברך רואה גם זאת, ואם כן 'ידע' מזה].
אַבער אַזוי ווי דאָ [אצל הכהן גדול] וואָס ס'איז געווען ביי די 'שעירים', [צריך לומר] ס'איז אַ חילוק פון זען ביז הערן. [כמו כן אצל משה רבינו, 'הידיעה' לא הפריע לו כל כך, אבל אלמלי היה בבחינת "ראיה" היה נחלש דעתו מזה].

סח

היוצא מזה לענין מצב דורינו:

צדיקים הקודמים כבר היה להם "ידיעה" מקודם אודות הצרות של חבלי משיח, אבל בדורינו אנו ראינו זאת בבחינת "ראייה", ועל כן גדול מאוד "החלישות דעת" שלנו, עד שצריכין ממש נסים ונפלאות שנוכל להתחזק הלאה אַזוי ווי מ'זעה מיר ביי אונז, דעם גאַנצן מצב פון די חבלי משיח.
די פריערדיגע צדיקים האָבן געהערט [דערפון], מ'האָט געזען 'שטיין' [בספרים], אַבער 'כפועל' האָט מען עס נישט געזען. [אבל בדורינו, אנו בבחינת] אַנִי הַגִּבֹּר "רָאָה" עֲנִי (איכה ג, א), אונז האָב מיר עס "געזען" אין אונזער דור, און מ'זעמיר נאָך ווייטער אַזוי אין דעם גאַנצן מצב [שצריכין עוד לרחמי שמים].
[וממילא אַז] מ'האָט זיך 'דערלעבט' אַזאַ מצב, ווי גרויס איז דאָס "חלישות הדעת", דאָס "שפלות", דאָס "צובראָכנקייט".
אַז מ'דאַרף "נסים ונפלאות" מ'זאָל האָבן אַ שטיקל 'התחזקות', אַז מ'זאָל זיך קאַנען 'צוזאַמנעמען'.
מ'זאָל די זכיה האָבן מ'זאָל קאַנען ווייטער, מ'זאָל דינען דעם באַשעפער באמת.

סט

ביאור המדרש: אתה "רואה" ראייה אחת, ואני רואה שתי ראיות

איבערדעם האָט דער בורא כל עולמים אים געזאָגט ראה ראיתי [שתי ראיות]. דו האָסט נאָר "געזען" [מתן תורה בלבד], דיר האָב איך נאָר "געוויזן" מתן תורה, איך האָב אַבער געזען דאָס עגל אויכעט.

ע

ישוב קושיא ז

מתן תורה כבר "ראה" משה עתה, [ולכן היה שייך להביא "אות" מזה, כי אצלו היה כמו בחינת ההוה, כדלחלן]
איבערדעם איז רעכט, וואָס ס'שטייט וְזֶה לָךְ הָאוֹת כִּי אֲנִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאָךְ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה.
דער בורא כל עולמים האָט אים טאַקע 'געוויזן' אַן אות פון 'היצט' [מן ההוה, ולא רק מן העתיד], וואָרן מתן תורה האָט ער "געזען" [גם עתה בבחינת "רָאָה", ולא רק בדרך שמיצה וידיעה].

עא

משא"כ "שליחות משה" לילך לפרעה, שהוא הראוי והמיועד לזה, זה לא "ראה" משה מתחילה, כדי שישאר לו הבחירה והנסיון בדבר

איבערדעם איז רעכט.

לכאורה אַז ער [משה רבינו] האָט 'געזען' די גאַנצע תורה, ס'שטייט דאָך ער האָט געזען [ספר] בראשית [כולה, וספר] שמות נישט אינגאַנצן, דער מדרש זאָגט אַזוי

אָרויס^ל, ער האָט גענומען [ספר הברית של בראשית ושמות וַיִּקְרָא בְּאֲזֵי הָעָם. ואם כן] וואָס איז דער 'סימן' [למה הוצרך 'אות' על זה], העט ער דאָך גיווען געדאַרפט צו זען 'זיינס' אויך [חלקו בספר שמות], אַז "ער" ברויך צו גיין [בשליחותו אל פרעה].
נאָר זעט אויס, אַז פונקט אַזוי ווי דאָס חטא העגל [האָט מען אים נישט 'געוויזן'], אַזוי האָט מען אים נישט געוויזן 'זיין' ענין, כדי ס'זאָל בלייבן אויף דער "בחירה".

עב

וכמו שמצינו באברהם אבינו, דאָף שנגלה לפניו הכל ואפילו העתידות,
מכל מקום לא ראה שכבר הוכן "האיל" מששת ימי בראשית, להשחט בהעקידה תמורת יצחק
אַזוי ווי ס'שטייט^ל ביי אברהם אבינו מיט'ן "איל", מיטן קרבן, מיטן 'נסיון'.
אַלדינגס האָט ער געזען, און 'דאָס' האָט ער נישט געוואוסט. ער האָט געמיינט
מ'הייסט אים שחט'ן יצחק'ן. [והטעם ווייל] דער בורא כל עולמים האָט עס נישט
געמיינט [בציווי העקידה] נאָר פאַר אַ "נסיון"^ל, און ווען מ'ווייזט אים 'דאָס' אויך, העט
דאָך געווען 'אויס' נסיון.

עג

ונמצא שענין שליחותו לא ראה משה, אבל ענין מתן תורה כבר ראה אז
אַזוי איז געווען [אצל משה רבינו], 'זיינע' ענינים [השליחות לפרעה] האָט מען [אים]
נישט 'געוויזן'. אָבער מתן תורה האָט ער יאָ געזען.

עד

וזה שאמר לו הקב"ה כי ממה שיהיה תעבדון את האֱלֹהִים על הָהָר הַזֶּה, יש לך ראייה ואות כי "אֲנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ"
האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט וְזֶה לָךְ הָאוֹת כִּי "אֲנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ" [ואתה הוא
שצריך לילך בשליחות זה לפרעה. והאות לזה הוא] וּוְאָרְן בְּהוֹצִיאָךְ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן
אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה, [נושם במתן תורה אתה 'רואה' בכיורו כי אתה הוא הנבחר ביני ובין
ישראל].

^ל במדרש (שמו"ר ה, כב): משה אמר לפני הקב"ה וכו' נטלתי ספר בראשית וקראתי בו, וראיתי מעשיהן של דור
המבול וכו' ומעשה דור הפלגה וכו'. - ובמכילתא דרבי ישמעאל (יתרו מסכתא דבחדש, ג) וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא
בְּאֲזֵי הָעָם (משפטים כד, ז). אבל לא שמענו מהיכן קרא באזניהם. רבי יוסי ברבי יהודה אומר, מתחלת בראשית
ועד כאן. - וכן פירש רש"י (משפטים שס) סֵפֶר הַבְּרִית. מבראשית ועד מתן תורה, ומצות שנצטוו במרה.
^ל במדרש רבה (שלה יז, ב): אמר אברהם רבון העולמים אי אפשר לי לירד מכאן בלא קרבן, אמר לו הקב"ה הרי
קרבנך מתוקן מששת ימי בראשית. וַיֵּשֶׁא אֲבֹרָהָם אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא "וְהִנֵּה אֵיל", ושנו רבותינו (אבות ה, א) אֵילוֹ של
אברהם נברא בין השמשות. "ור"ל דמ"מ רק אז נתגלה זאת לאברהם, וז"ש וירא "והנה איל".
ועיין בדברי רבינו בס"ג ויחי תש"כ (לשון קדשו 83, אות קא-קב) וזל"ק: אַלְעָס זאָגט מען אויס [להצדיקים],
נאָר דעס וואָס ס'איז אַ נפֿקא מינה פאַר 'זיך' צו וויסן, דעס איז מען נישט מגלה. וואָרן אַז נישט, וועט זיך דאָך
אויפהערן די "נסיונות". - למשל אברהם אבינו האָט דאָך זיכער געוואוסט אַלעס, און דאָ האָט ער נישט
געוואוסט אַז ער דאַרף נישט ברענגען יצחק'ן אויף דער עקידה, ער האָט געמיינט אַז ער דאַרף אים טאַקע
שחט'ן. ס'שטייט דאָך ער האָט געבעטן ער האָט געוואָלט דוקא שחט'ן [יצחק], ער איז געוואויר געוואָרן
הערשט דערנאָכדעם [וַיֵּרָא] "וְהִנֵּה אֵיל", [אַז] דער אֵיל איז [נשוי]ן באַשאַפֿן געוואָרן פֿון בין השמשות אָן [של ערב
שבת הראשון שבמעשה בראשית]. - [ונמצא כן] פון בשעת "בראת העולם" איז דער אֵילוֹ של אברהם אבינו, אֵילוֹ
של יצחק [מוכן להעקידה תמורת יצחק], פון "תחילת הבריאה". און אברהם אבינו האָט עס נישט געזען. פאַרוואָס
האָט ער נישט געזען, ווייל מ'האָט דאָך אים געוואָלט מיט דעם "מנסה" זיין, האָט מען געמוזט דאָס 'מעלים'
זיין [פון אים].

^ל כדכתיב (וירא כב, א) וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אֲבָרָהָם.

[און] כּאָטשיג 'דאָס' איז נאָכנישט "געווען", אָבער דאָס האָט ער דאָך [שוין] "געזען". ממילא אַז דו האָסט 'דאָס' "געזען", קאָנסט דו פון דעם האָבן אַן "אות" אויף דעם.

עה

ולא יוקשה האיד מביאין ראייה מן העתיד על ההווה, כי כיון שכבר "ראה" מתן תורה, כבר היה זה אצלו בבחינת הווה איז נישט קיין קשיא [וויאזוי] מ'זאגט אן אות פון 'שפעטער' [מענין דלעתיד], וואָרן ער האָט עס 'געזען' [בהווה] ווי גלייך ער העט עס 'געהאַט' [יעצט] פאַר די אויגן. נאָר 'דעס' [השליחות שנוגע אליין] האָט ער נישט געזען, ער האָט געמוזט האָבן דערצו 'אמונה', ווייל אינו דומה שמיעה לראיה.

[וממילא] ער האָט זיך געמוזט פון דעם [מתן תורה שהוא בחינת ראייה] אַ ראייה נעמען [לשליחותו שהוא רק בבחינת שמיעה. כן אַזוי ווי מ'האָט אים נישט געוויזן דאָס 'עגל', אַזוי דאָס אויך האָט מען נישט געוויזן 'זיינע זאכן', האָט מען אים געשטעלט אויפן נסיון [ובחירה], איז עס טאָקע פאַר אים אַליין געווען [אַ אות מזה על זה]. איז דאָס טאָקע ביידע אמת²⁰.

[ומיושב היטב ענין הכתוב גם לפי מובן הפשוט במשמעות הקרא, דהסיפא הוא אות על הרישא [עין קוריא ז]).

עו

הקדמה ליושב קוריא ד וקוריא ב (באופן ב)

קען נאָך זיין אָבער נאָך אַ בחינה [לטובה, בפירוש הנתינת טעם של] "כִּי" יִדְעָתִי אֶת מַכְאָבִיו [לפי פירוש המדרש, דלכן] וְאֵת צַעֲקָתָם "שְׁמַעְתִּי" [יען] "כִּי" יִדְעָתִי אֶת מַכְאָבִיו²¹ [מה שעתיד להכאיבני במדבר].

עז

בגמרא: גַּם "אֵלֶּה" תִּשְׁפָּחֶנָּה, זה חטא העגל, וְ"וָאֲנִי" לֹא אֶשְׁפָּחֶךָ, זה קבלת התורה

אין עבודת ישראל²² ברענגט ער [בשם הקדושת לוי], - דער טאַטע זכרוננו לברכה ברענגט אים²³ - ס'שטייט (ישעי' מט, טו) גַּם אֵלֶּה תִּשְׁפָּחֶנָּה וְאֲנִי לֹא אֶשְׁפָּחֶךָ, דער בורא

²⁰ לכאורה הכוונה, הן דיציאת מצרים הוא אות על קבלת התורה כפירש"י, והן דקבלת התורה הוא אות על מה שנבחר משה לשליחותו ביציאת מצרים, וכפירושוני.

²¹ והיינו הדנתינת טעם קאי על "ואת צעקתם שמעתי", כפי מובן פשוטו של מקרא. ולא דקאי על "מפני נוגשיו", כאופן הא' דלעיל בישוב קוריא ד.

²² בעבודת ישראל (כלל, ד"ה וישת אל המדבר): על פי הקדמת דברי הגאון החסיד מהו' לוי יצחק [בעל קדושת לוי] שאמר בפסוק (שמות לב, לד-ה) וְיִבִּיט בְּעֵינָיו וְיִקְרֶה שְׁמִיתָם וגו' אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת הָעֵגֶל, וקשה הנה אבינו אב הרחמן הסולח ומוחל ומעביר אשמתינו בכל שנה ושנה, סלקא דעתך שיכתוב בתורתו דבר קשה כזה שזכור לעולם את חטא עגל, אפילו אחרי שעשו ישראל תשובה. וגם קשה ממאמר חזו"ל במסכת ברכות (לב:) דאמר ר' אושעיא גַּם אֵלֶּה תִּשְׁפָּחֶנָּה, זה מעשה העגל, וְאֲנִי לֹא אֶשְׁפָּחֶךָ זה מעשה סיני, וזה היפך מכוון הפסוק הנ"ל.

אלא יש לומר כוונת הענין אחד, דהנה לפי ראות עינינו, אם אחד מגזע טובה וישרה הולך בדרך תמים ועובד את יוצרו, אין זה דבר נפלא, כי התורה מחזרת על אכסניא שלה (כבא מציעא פה). מה שאין כן אם פוחד והולך במעשיו ממעשה אבותיו, מום בו, ויתגנה בו יותר ממה שיעשה זה הרע אדם אשר הוא בא ממשפחה בזויה ושפלה, כי לו יאתה השפלות מעון אבותיו. ואם אדם בזוי ממשפחה כזה יעשה הטוב בעיני ה' ואנשים, אז יתהלל יותר מכן משפחה הנכבדת, בעזבו דרכי אבותיו ונטה אל הטוב.

והנה ישראל קדושים הם, הגם שקבלו את התורה במעמד הר סיני ואמרו נעשה ונשמע, לא היה הדבר נפלא ומהולל, כי קדושת אבותיהם אשר הורישו לבניהם אחריהם, היא הנותנת שיהיו עובדי ה'. אבל כיון שעשו אח"כ את העגל והעזו את פניהם נגד יוצרם וניכר שהיה בם איזה 'שורש רע' שלא ניתקן עדיין, עד

כל עולמים האָט געזאָגט - שטייט דאָך אין דברי חכמינו ז"ל^מ (ברכות לב:) - גַם "אַלֶּה", דעם 'חטא העגל' [שאמרו בו "אַלֶּה" אַלְהֵיךָ יִשְׂרָאֵל], וועל איך 'פֶּאָרְגַעסִין', נאָר "וְאֶנְכִי", 'מתן תורה' [שנאמר בו "אֶנְכִי" ה' אֱלֹהֶיךָ], לֹא אֶשְׁכַּח.

עח

ומביא העבודת ישראל, בהקדם לפרש גם הפסוק וּבָיֹום פָּקְדִי וּפָקְדֵי עֲלֵהֶם חֲמָתָם, דהוא פקידה לטובה זאָגט ער [העבודת ישראל] אַזוי, דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט [וַעֲתָה לָךְ נָחָה אֶת הָעָם] (תשא לב, לד), מ'האָט מוחל געווען דעם חטא העגל, [וועם כל זה כתיב] (שם) וּבָיֹום פָּקְדִי וּפָקְדֵי עֲלֵהֶם "חֲמָתָם" [אשר עשו את העגל. ולכאורה] אַז מ'האָט שוין מוחל געווען, סלחתי כדברך, וואָס דען איז וּבָיֹום פָּקְדִי וגו'.

זאָגט ער, ס'איז דאָ אַ סברא 'פֶּאָרְקַעַרְט' אויך, אַז דאָס [מה שעשו את העגל] געדענקט מען "לטובה". נאָכדעם וואָס דער בורא כל עולמים האָט מוחל געווען, האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט איך וועל עס [אַבער נאָך] געדענקען "לטובה".

עט

לכאורה יש סברא לומר דאין "רבותא" במה שאמרו ישראל נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע וקבלו התורה, כי הלא הם זרע אברהם יצחק ויעקב, ושורשם מושרש בטוב

וואָרן לעולם, לכאורה וואָס איז דאָס אַזאַ "רבותא" אַז אידן האָבן מקבל געווען די תורה הקדושה, מיט אַזאַ אימה ופחד. [הלא הם] זרע אברהם יצחק ויעקב, ווער דען [יקבל אותה אם לא הם].

[ואם כן] לכאורה די וואָס זיי ווייסן נישט פון קיין שלעכטס [ששורשם כולו טוב], איז גאָרנישט קיין "נסיון" [לקבל התורה].

אַ "נסיון" איז, אַז מ'איז חלילה 'מוֹשֶׁרֶשׁ בְּרַע', אַז מ'איז נידעריג, מ'איז שפל, מ'איז 'איינגעוואַרצלט מיט שלעכטס', און מ'איז זיך מתגבר 'איבער די כוחות',

שעשו תשובה אח"כ, אז גדלה ונפלאה בעיני ה' מעלתם בקבלתם את התורה, כיון שהם עם קשי עורף בטבע ויכלו לעשות אחרי ארבעים יום הדבר הרע הזה, אם כן נראה שלא עשו גם הטוב מלפנים 'מושרש בטבע' להם מקדושת אבותיהם, רק שהם בעצמם 'בגודל בחירתם' בחרו בטוב, ואחר כך נפלו ובחרו ברע, ואף על פי כן עשו תשובה, והם קודש ישראל לה'.

וזה פירוש גַם אֶלֶה תִּשְׁכַּחְנָה זה מעשה העגל, שִׁשְׁכַּח לגמרי, כיון שעשו תשובה. אבל וְאֶנְכִי לֹא אֶשְׁכַּח זה מעשה סיני, כלומר בעת שאני זוכר מעשה סיני, אז אזכור גם כן בחטא העגל ובגודל קשיות ערפם אשר להם, כדי להגדיל זכותם במה שעשו מלפנים במעמד הר סיני כנ"ל. וזה פירוש וּבָיֹום פָּקְדִי, כשאזכור במ להיטיב להם. וּפָקְדֵי אֶת הָעֵגֶל ואת כח הרע אשר בקרבם, ואז יגדיל ויאדיר זכותם, במה שהם נוטים מהרע הזה שיש בכוחם, לנטות אל הטוב ולשמור מצותיו כל הימים. ואם כן זכירת מעשה העגל הוא טובה לזכירתו ופקודתו של ישראל, ודפח"ח.

^{מב} בקדושת יו"ט לא מצאנו, ואולי הוא ממה שרבינו שמע בעצמו מפי אביו בדברי תורתו. או הכוונה על הייטב לב שמביאו (בפרשת וארא אות ב, ובייטב פנים לשבת שובה אות לג).

^{מד} בגמרא (ברכות לב:) וְתֹאמַר צִיּוֹן צִוְּנִי ה' וְה' שִׁכַּחְנִי (ישעי' מט, יד). היינו עזובה היינו שכוחה. אמר ריש לקיש, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, רבונו של עולם, אדם נושא אשה על אשתו ראשונה וזכר מעשה הראשונה, אתה עובתני ושכחתי, אמר לה הקב"ה, בתי שנים עשר מזלות בראתי בריקיע וכו' וכולן לא בראתי אלא בשבילך, ואת אמרת עובתני ושכחתי? הַתִּשְׁכַּח אִשָּׁה עוֹלָה [מרחם בן בִּטְנָה] (שם, טו), אמר הקב"ה, כלום אשכח עולות אילים ופטרי רחמים שהקרבת לפני במדבר. אמרה לפניו, רבונו של עולם הואיל ואין שכחה לפני כסא כבודך, שמה לא תשכח לי מעשה העגל, אמר לה (שם) גַם אֶלֶה תִּשְׁכַּחְנָה. אמרה לפניו, רבונו של עולם הואיל ויש שכחה לפני כסא כבודך, שמה תשכח לי מעשה סיני, אמר לה וְאֶנְכִי לֹא אֶשְׁכַּח. והיינו דאמר רבי אלעזר אמר רב ארשעיא, מאי דכתיב מאי "אֶלֶה" תִּשְׁכַּחְנָה זה מעשה העגל [פירש"י: שאמרו (תשא לב, ד) אֶלֶה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל], וְאֶנְכִי לֹא אֶשְׁכַּח. זה מעשה סיני [שנאמר בו (יתר כ, ב) "אֶנְכִי" ה' אֱלֹהֶיךָ].

מ'איז כובש [יצירן] און מ'טוט 'דאך' גוט, [און] מ'איז זיך מ'קדש ומ'טהר, איז דאס א גרויסע "רבנות", דאס איז 'זייער גרויס'.

פ

אמנם ממה שישאל עשו העגל רואין שמבעם אכן נוטה ומושרש גם ברע, וא"כ שפיר הוא "רבנות" במה שקיבלו התורה. והמקור לנטיית הרע, הוא ממה שהיה "במצרים" מקום ערות הארץ

איבערדעם זאגט ער, אויף מתן תורה אליין קאן מען זאגן "וואס איז דאס אַזאַ רבנות?", זיי זענען [דאך] זרע אברהם יצחק ויעקב".

באווויזט מען אָבער [פון] דעם חטא העגל, ס'איז נישט אַזוי [שהם מושרשין רק בטוב, אלא] מ'איז 'עלול' [=אומשטאַנד] 'אויף אַלעמען', מ'איז עלול אויף אַלע עבירות, ס'איז נישט אַזוי [כולו טוב].

[והמקור שהם מושרשים גם ברע, הוא יען] מ'איז געווען אין "מצרים" [מקום ערות הארץ, און] מ'איז אַריינגעפאלן אין א "שפלות"^{מה}.

[וממילא] איז א "גרויסע רבנות" אַז מ'איז מקבל די תורה הקדושה.

פא

וזהו פירוש הפסוק וביזם פקדי כשאזכור את ישראל להטיב להם, ופקדתי עליהם חמאָתם, מה שעשו העגל, דמזה מוכח דשפיר מוגיע להם שבר על המצות ושמירת התורה, דמזה מוכח שעשו זאת אף נגד טבעם

איבערדעם זאגט ער [בהפסוק], וביזם פקדי [אותם להטיב להם], ופקדתי עליהם חמאָתם, וועל איך געדענקען דעם 'חטא העגל', איך זאָל ווייזן אַז זיי זענען עלול לחטוא, [וממילא] ס'איז א גרויסע 'רבנות' אַז זיי טוהן 'גוטס'. דאס איז א גאָר א "פקידה לטובה".

אַזוי שטייט אין עבודת ישראל (בשם הקדושת לוי, וראויים הדברים למי שאמרם).

פב

וזה שאמר הכתוב גם אלה תשפחנה, כשנוגע לעונש ולהרע להם על זה, אבל ו'אנכי' לא אשפחנה, דבעת שאני זוכר מעשה סיני אזכור גם בחטא העגל, כדי להגדיל זכותם בבמה שעשו במעשה סיני

איבערדעם זאגט ער [בהפסוק], גם אלה תשפחנה, דעם 'חטא העגל' וועל איך פאָרגעסן [מליטן 'עונש' על זה], אָבער 'ו'אנכי', ווען איך וועל זיי וועלן באַצאלן 'שְׂכָר' פאָרן "אנכי" [ה' אלקין, שקבלו ושמרו התורה], דעמאָלטס לא אשפחנה, וועל איך נישט פאָרגעסן דעם 'חטא העגל' אויך נישט.

אַזוי שטייט אין עבודת ישראל [בשם הקדושת לוי]^מ.

פג

ישוב קושיא ד, וקושיא ב (באופן ב)

זה שהודיע הקב"ה למשה ראה ראיתי שתי ראיות, מתן תורה וחטא העגל, דמחטא העגל מוכח שיש להגדיל זכותם על קבלת התורה

דעם האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט, ראה ראיתי [שתי ראיות, מתן תורה וחטא העגל, וכפירוש המדרש, והכוונה] טאָקע אויך "לטובה".

^{מה} נקודה זו שהמקור לזה הוא יען כי היו ישראל במצרים, הוא הוספת רבינו על דברי העבודת ישראל, והוא הקדמה לישוב קושיא ב וקושיא ג (כדלהלן אות פד-פה).

^מ וע"ע מה שמבאר רבינו בדברי העבודת ישראל, בס"ג כי תשא תשכ"ז (ובדברי יואל תשא עמוד רפח ד"ה כתב, ועמוד רצב מד"ה או).

משה רבינו האָט געפרעגט "באיזה זכות". איי זיי וועלן מקבל זיין די תורה^{מ"ז}, [אָבער לכאורה] דאָס איז גאָרנישט אַזאַ 'רבותא', אַז נאָך אַזעלכע 'נסים' איז מען מקבל די תורה הקדושה.
[ולזה אמר ראה ראיתי שתי ראיות], איך וועל געדענקען דעם 'חטא העגל' [אויך], פון דעם זעט מען אַז ס'איז יאָ אַ "רבותא" [מתן תורה].

פר

וזהו המשך הפסוק וְאֵת צִעְקָתָם שָׁמַעְתִּי, והטעם "כִּי" יִדְעָתִי אֶת מַכְאִבִּי, מה שעתיד להכאיבני במדבר איבערדעם זאָגט ער וְאֵת צִעְקָתָם "שָׁמַעְתִּי", איך וועל פאַרדעם צוהערן, "ווייל" כִּי יִדְעָתִי אֶת מַכְאִבִּי, ווייל איך ווייס שעתיד להכאיבני [במדבר בעשיית העגל, והם מושרשים גם ברע, והמקור לזה הוא ממה שהם עתה "במצרים"]. איבערדעם אַז מ'האָט אַ גוטן תירוץ פאַר'ן מקטרג, מ'זאָל ווייזן ס'איז נישט אזוי 'לייכט' [לקבל התורה]^{מ"ח}.

פה

ישוב קושיא ג

[וממילא נמצא כי מחטא העגל רואין שפלות ועני עמי "אשר במצרים", שלא היו מושרשים לגמרי בטוב, אלא היה בהם נטיה לרע, ושוורש הרע שלהם נצטח ממה שהיו "במצרים" מקום ערות הארץ (וכדלעיל אות פ, ד"ה והמקור), וממילא שפיר הוי רבותא מה שיעבדון את האלקים על ההר הזה. ולזה אתי שפיר מה שהוסיף הכתוב התיבות "אשר במצרים" (עיין קושיא ח) אף לפירוש המדרש דמיירי כאן מחטא העגל, ומישוב קושיא ג].

פו

חיוצא מזה לענין מצב דורינו:

הסוף היה שעשו ישראל תשובה על חטא העגל, [ולכן נשכח הענין ולא נזכר רק לטובה, כדברי העבודת ישראל] אָבער דער סוף איז דאָך געווען, אידן האָבן דאָך תשובה געטון אויפן חטא העגל אויכעט [ונתקבל תשובתם, ונשכח עונם כמאמר הכתוב גם "אֵלֶּה" תִּשְׁכַּחְנָה, ולא נשאר פקידה מזה רק 'לטובה', כפירוש המובא בעבודת ישראל].

וכן במצבינו כשנזכר לשוב בתשובה שלימה בגאולה העתידה, יהיו עוד מכל אלו הנסיונות והשפלות "לימודי זכות" על ישראל להגדיל מעלתו במה שעם כל זאת החזיקו מעמד, והשי"ת עוד יפקוד כל זה 'לטובה'.

איבערדעם, ווען דער אייבירשטער וועט העלפן [מיט] די גאולה און ס'וועט זיין "תשובה שלימה" - דער בורא כל עולמים זאָל העלפן מ'זאָל מיר די זכיה האָבן מ'זאָל מיר זיך 'מדבק זיין' דערווייל אין 'אמת', - וועט דאָס נאָך אַלעס זיין "לימודי זכות" פאַר אידן, אַז מ'איז אין אַזאַ "שפלות" געווען, אין אַזאַ שפלות הדור, אין אַזעלכע "ביטערע נסיונות", אַז אידן האָבן זיך [דאָך] געהאַלטן, וועט מען מקבל זיין [עבודתינו לרחמים ולרצון].

דער בורא כל עולמים וועט דאָס נאָך אַלעס געדענקען 'לטובה'.

^{מ"ז} וכמו שהשיב לו הקב"ה בהוציאָן אֶת הָעָם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה, וכפשט הראשון שברשי"י.

^{מ"ח} ואם כן אלו השתי ראיות המבוארים כאן במדרש, מתן תורה וחטא העגל, הקישור ביניהם הוא כעין המשך דברי הכתוב גם אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך, לפירוש העבודת ישראל.

ברכת הקודש

דער אייבירשטער זאל העלפן, אז ביז דערווייל זאל זיין להצילו מיד מצרים, ביז צום להעלתו מן הארץ ההוא אל ארץ טובה (כדלעיל אות ס-סג), [ולעניינו הכוונה] 'ביז' מ'וועל מיר זוכה זיין צו "ביאת המשיח".

מ'האף מיר אז ס'וועט נישט לאנג דויערן, אבער 'ביז דערווייל', ווי ווייניג [צייט] ס'איז, ברויך מען אויך א 'גרויסע ישועה' מ'זאל מיר 'דורכגיין', 'דורכריקן' די שווערע צייט, [בבחינת] להצילו מיד מצרים, און דערנאך הערשט [וועט זיין] להעלתו מן הארץ ההוא אל ארץ טובה.

מ'זאל מיר די זכיה האבן אלע אינאיינעם נאך צו זען די ישועה. און ביז דערווייל זאל מיר די זכיה האבן מ'זאל מיר זיך אפהיטן במחשבה ובדיבור ובמעשה.

מ'זאל דבוק זיין אין די תורה הקדושה, [כי] אין ההרהור מצוי אלא בלב פנוי מן החכמה^{מט}.

מ'זאל די זכיה האבן מ'זאל זיך מדבק זיין אין די "תורה הקדושה", און אין "מדות אמיתיות".

מ'זאל זיך מדבק זיין אין דער "קדושה", מ'זאל האבן 'דביקות' אין "בורא כל עולמים".

דער בורא כל עולמים יעמוד לימינו.

דער בורא כל עולמים זאל משגיח זיין אויף אידן בעינא פקיקא, בכל מקומות מושבותם.

מ'זאל מיר זוכה זיין אינאיינעם עם כל ישראל אחיהם^י [לגאולה שלימה ואמיתית, בהתרוממות קרן התורה וישראל ובהתגלות כבוד שמים עלינו במהרה בימינו אמן].

^{מט} ברמב"ם (איסור"ב, כב, יח-כא): אין לך דבר בכל התורה כולה שהוא קשה לרוב העם לפרוש אלא מן העריות וכו'. לפיכך ראוי לו לאדם לכופ יצרו בדבר זה ולהרגיל עצמו בקדושה יתירה ובמחשבה טהורה ובדעה נכונה כדי להנצל מהן וכו'. גדולה מכל זאת אמרו, יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו בחכמה, שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה.

^י מכאן ואילך חסר על הרעקארדינג.

